

ZEVENDE RAPPORTAGE VAN NEDERLAND

inzake het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden

Mei 2021

INHOUD

INTRODUCTIE.....	3
ONTWIKKELINGEN.....	4
Informatievoorziening en streektaalensymposium	4
Informatieverstrekking erkende talen	4
Streektaalensymposium.....	4
Papiaments.....	4
TALEN IN BEELD.....	5
I. Fries	5
Ontwikkelingen Fries.....	5
Implementatie van deel II van het Handvest	7
Implementatie van deel III van het Handvest	14
II. Nedersaksisch.....	24
Implementatie van deel II van het Handvest	24
III. Limburgs	31
Implementatie van deel II van het Handvest	31
IV. Romanes en Jiddisch	38
Implementatie van deel II van het Handvest	38
CONTACTGEGEVENS ORGANISATIES.....	41

INTRODUCTIE

Nederland heeft in de periode 2019-2021 zich verder ingezet voor de bescherming en bevordering van de talen erkend onder het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden. Met deze rapportage wordt ingegaan op de belangrijkste ontwikkelingen in deze periode en op de aanbevelingen van het Comité van Experts en het Comité van Ministers, vastgesteld op 23 september 2020.

In het proces van aanvaarding van het Handvest heeft Nederland de verplichting op zich genomen de bepalingen van Deel II van het Handvest op de volgende regionale of non-territoriale talen toe te passen: het Limburgs, het Nedersaksisch, het Jiddisch en de talen van de Romani. Voor het Koninkrijk der Nederlanden zijn de bepalingen van het Handvest op 1 maart 1998 in werking getreden. Binnen het Koninkrijk geldt het Europees Handvest alleen voor (Europees) Nederland.

Ten aanzien van de Friese taal in de provincie Fryslân heeft Nederland zich, in overeenstemming met artikel 2, tweede lid van het Handvest, tevens gebonden tot toepassing van minimaal vijfendertig leden of letters daarvan, gekozen uit de bepalingen van Deel III van het Handvest. Bij de aanvaarding van het Handvest heeft Nederland zich verplicht 48 bepalingen toe te passen. Het kabinetsbeleid inzake de Friese taal en cultuur was hierbij richtinggevend bij de keuze van de bepalingen.

De zevende rapportage van Nederland is opgesteld in samenwerking met de betrokken provincies Fryslân, Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Limburg en de gemeenten Weststellingwerf en Ooststellingwerf. Daarnaast heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in februari 2021 diverse taalorganisaties, waaronder DINGtiid – orgaan voor de Friese taal, gevraagd om input te leveren voor deze rapportage. Een overzicht van de organisaties betrokken bij de regionale talen is opgenomen aan het eind van deze rapportage.

Deze rapportage wordt tegelijkertijd toegezonden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal en online gepubliceerd op www.rijksoverheid.nl.

In het volgende deel wordt ingegaan op de ontwikkelingen met betrekking tot de regionale talen en talen van minderheden die plaats hebben gevonden sinds de zesde rapportage (ingediend op 18 juni 2019) tot en met maart 2021. Daarna wordt per taal artikelsgewijs ingegaan op de implementatie van het Handvest. Tot slot is een lijst van contacten toegevoegd met betrekking tot de verschillende talen.

ONTWIKKELINGEN

Informatievoorziening en streektalensymposium

In de afgelopen periode heeft Nederland verdere stappen gezet in de bevordering en versterking van de talen erkend onder het Europees Handvest. Een aantal algemene ontwikkelingen wordt hier geschetst.

Informatieverstrekking erkende talen

In 2020 heeft de Rijksoverheid informatie over de erkende talen breder toegankelijk gemaakt. Op de website www.erkendetalen.nl is informatie te vinden over alle erkende talen in Nederland, alsook veel voorkomende vragen en bijbehorende antwoorden. Op de site wordt per taal tevens melding gemaakt van de relevante wetgeving, bestuursafspraken en convenanten. Ook kunnen stukken gedeeld met de Tweede Kamer, die betrekking hebben op de talen, geraadpleegd worden via deze site. Bekeken wordt of de informatie op de site ook in de respectievelijke talen zelf toegankelijk gemaakt kan worden.

Streektalensymposium

In 2019 vond in Venlo het tweede Streektalensymposium plaats. Het doel van het symposium was om de erkende regio-gebonden minderheidstalen (Fries, Limburgs en Nedersaksisch) in Nederland samen te brengen om kennis en ervaringen uit te wisselen. Centraal stonden de thema's taalhouding en taalinfrastructuur. In drie deelsessies over onderwijs, imago en digitale hulpmiddelen kregen aanwezigen ruimte voor verdieping en verbreding op een thema van hun voorkeur. Op het symposium werd tijdens het middagprogramma het convenant Limburgs ondertekend. Vanuit de betrokken overheden en taalorganisaties is aangegeven dat het streektalensymposium erg op prijs wordt gesteld. Het symposium wordt ervaren als een goede manier om de sprekers van de verschillende erkende talen met elkaar te verbinden en van elkaar te leren. Het ministerie van Binnenlandse Zaken is voornemens in het najaar van 2021 een derde editie van het Streektalensymposium te organiseren. Het streven is het symposium uit te breiden met de overige erkende talen in Nederland.

Papiaments

Op 11 maart 2021 tekende de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties mede, namens de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media en de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, met gedeputeerde Den Heyer van het openbaar lichaam Bonaire de bestuursafpraak Papiaments op Bonaire.¹

De ambitie van deze bestuursafpraak is dat per 2030 alle kinderen die de basisschool verlaten de taal niet alleen spreken, maar ook kunnen lezen en schrijven. Ook wordt de oprichting van een gezamenlijke organisatie, die zich inzet voor de kwaliteit van de taal en cultuur verbonden aan het Papiaments, onderzocht. Daarnaast zetten partijen met de bestuursafpraak in op betere beheersing van het Papiaments door ambtenaren die naar Bonaire worden uitgezonden. Bovendien gaan partijen een mogelijke route naar erkenning van het Papiaments onder het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden onderzoeken. Hierbij zal ook gekeken worden naar het Papiaments in Europees Nederland.

¹ [Bestuursafpraak voor het Papiaments op Bonaire | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

TALEN IN BEELD

I. Fries

Naast de betrokken overheden hebben de volgende taalorganisaties en instanties gereageerd op het verzoek om input vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken of de provincie Fryslân: DINGtiid², Fryske Akademy/Mercator, Sectie Levende Talen Fries, Steatekomitee Frysk, Cedin, de leerstoel Friese taal- en letterkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen, Jongfryske Mienskip, Ried fan de Fryske Beweging, de Stifting Fryske Berne Opfang en de Feriening Frysk ûnderwiis. De geleverde input is op directe en indirecte wijze meegenomen in onderstaande rapportage met betrekking tot de Friese taal. Over het algemeen hebben de organisaties input geleverd over hun activiteiten aangaande de Friese taal en aangegeven waar volgens hen de grootste aandachtspunten voor de Friese taal liggen. Het orgaan voor de Friese taal, DINGtiid, is gevraagd te reageren op de conceptversie van deze rapportage van eind maart. De Jongfryske Mienskip heeft ervoor gekozen te reageren op de kabinetsreactie van Nederland op de 6e evaluatie van het Comité van Experts³. Zij laat zich kritisch uit over de reactie en pleit voor meer inzet vanuit de overheid op de Friese taal en cultuur.

Ontwikkelingen Fries

Het Fries is, naast het Nederlands, een officiële taal in de provincie Fryslân. In de periode 2019-2021 hebben het Rijk en de provincie Fryslân verdere stappen gezet in de bevordering en versterking van de Friese taal in de verschillende domeinen van het Handvest en hiermee ook invulling gegeven aan de afspraken gemaakt in de Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer 2019-2023 (BFTK). Halverwege de looptijd van de BFTK worden de Tweede Kamer en Provinciale Staten middels een tussenrapportage geïnformeerd over de uitvoering van de bestuursafspraken. Deze rapportage is naar verwachting eind 2021 afgerond. Ook vindt in 2021 de evaluatie van de Taalskipper Frysk plaats.

Actuele thema's met betrekking tot de Friese taal betreffen onderwijs, recht, communicatie en zichtbaarheid van de taal. Op deze thema's wordt in onderstaande rapportage verder ingegaan. Alvorens in te gaan op de implementatie van deel II en III van het Handvest voor het Fries wordt hieronder kort de huidige taalsituatie geschetst.

Fries in beeld

In 2020 heeft de provincie Fryslân een nieuwe versie van de taalatlas uitgebracht.⁴ De Friese taalatlas geeft een indruk van het beheersingsniveau en het gebruik van de Friese taal door inwoners, overheden, onderwijs en het bedrijfsleven. Middels een enquête is inwoners van de provincie Fryslân gevraagd in hoeverre zij de Friese taal beheersen en gebruiken. Het gaat hier om zelfrapportage. Net als tijdens de eerdere meetmomenten blijkt dat bijna alle inwoners van Fryslân de taal verstaan (93,3%). De taalatlas geeft aan dat het deel dat aangeeft het Fries goed tot heel goed te kunnen verstaan (84,1%) met een procentpunt is afgenomen ten opzichte van de meting in 2015. Dit geldt ook voor het aandeel Friezen dat aangeeft het Fries goed tot heel goed te kunnen spreken (van 66,6% in 2015 naar 64,1% in 2019). Het aantal mensen dat het Fries kan lezen is sinds 2007 toegenomen, ook in 2019 is een kleine toename te zien. Met betrekking tot schrijven zegt 15,9% het Fries goed tot heel goed te kunnen schrijven, dit was 14,5% in 2015 en 9,5% in 2007. De taalatlas

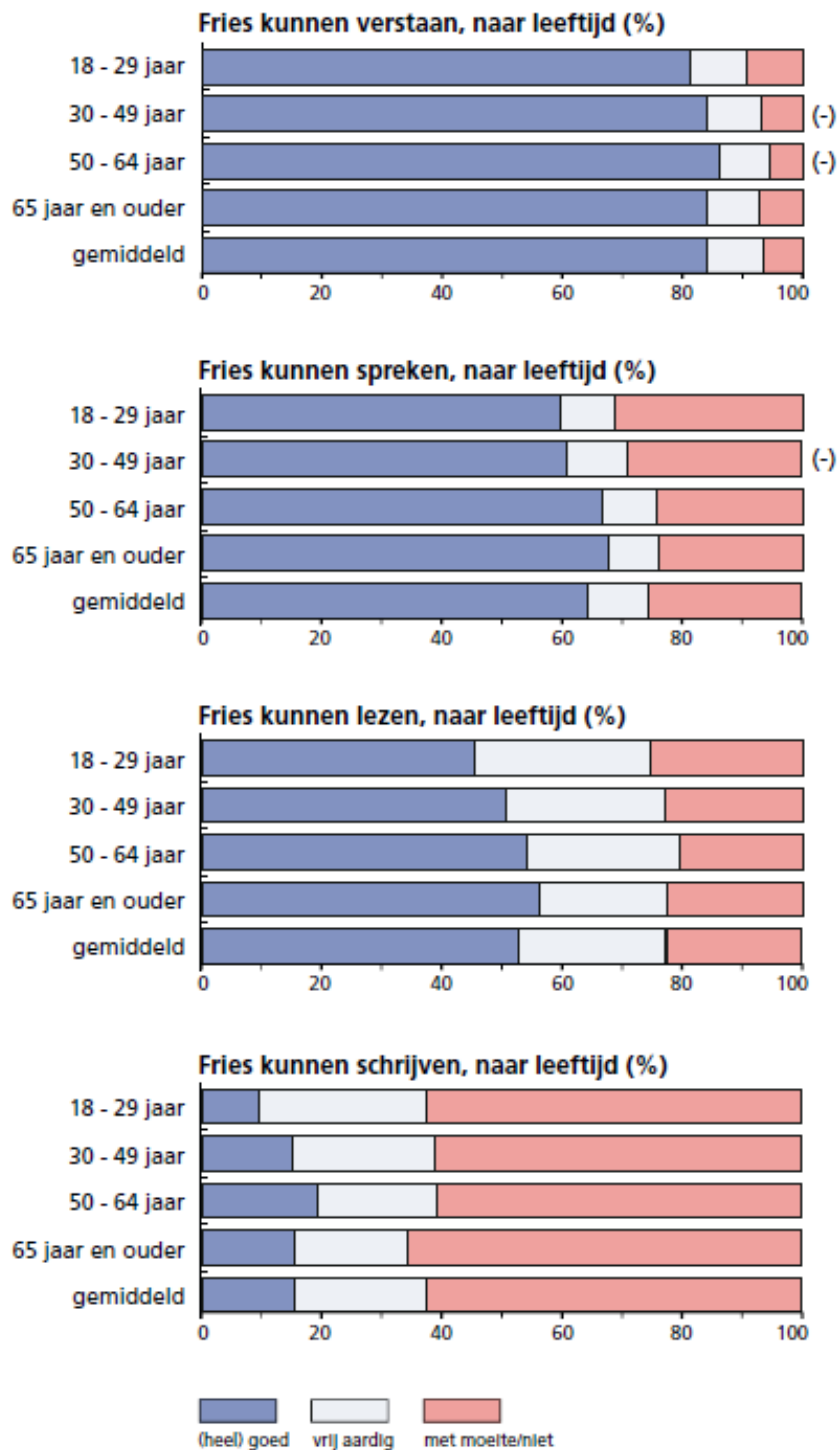
² [Dingtiid - Adviesbrief conceptrapportage Europees Handvest](#)

³ <https://www.e-pages.dk/frieschdagblad/1596/article/1306692/24/3/render/?token=84a7ada732e4916de002339558e8c029>

⁴ <https://friesland.databank.nl/report/Taalatlas%202020%20%28Fries%29.pdf>

concludeert dat het aantal Friezen dat Fries kan lezen en schrijven in 12 jaar licht is toegenomen. Het percentage inwoners dat Fries verstaat en spreekt is stabiel gebleven.

1.3 ■ Beheersingsniveau Fries in Fryslân (%) naar leeftijd

Beheersing Fries: verstaan, spreken, lezen, schrijven – naar leeftijd. Uit: De Fryske Taalatlas 2020 – Friese taal in beeld.

Implementatie van deel II van het Handvest

Artikel 7.1.a erkenning van de taal als uiting van culturele rijkdom

In de zesde rapportage is reeds uitgebreid ingegaan op de Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer 2019-2023 (BFTK)⁵. Halverwege 2021 informeren de Rijksoverheid en de provincie de Tweede Kamer en de Provinciale Staten van Fryslân door middel van een tussenrapportage over de uitvoering van de afspraken uit de BFTK. Het Orgaan voor de Friese taal, DINGtiid, zal vanuit de taak die zij volgens de Wet Gebruik Friese Taal bij de BFTK heeft, worden betrokken in deze evaluatie. Ook zal het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) in 2021 een evaluatie uit laten voeren naar de rol van de Taalskipper, die de provincie Fryslân in 2017 op zich heeft genomen. Beide rapporten worden gedeeld met de Tweede Kamer en zullen online beschikbaar komen via www.rijksoverheid.nl.

Artikel 7.1.b verzekeren dat bestaande of nieuwe bestuurlijke indelingen geen belemmeringen vormen voor de bevordering van de taal

Op 1 januari 2019 is uit de Friese gemeenten Dongeradeel, Ferwerderadiel en Kollumerland en Nieuwkruisland de gemeente Noardeast-Fryslân tot stand gekomen. Hierna zijn er geen bestuurlijke herindelingen meer geweest in de provincie Fryslân. De provincie Fryslân bestaat inmiddels uit totaal 18 Friese gemeenten. Verschillende gemeenten zoals Noardeast-Fryslân en Dantumadiel werken wel als één gefuseerde ambtelijke dienst samen. Ook de gemeenten Weststellingwerf, Ooststellingwerf en Opsterland werken op privaatrechtelijke basis samen. Hier is echter geen sprake van een bestuurlijke fusie. Op de korte termijn staan er ook geen bestuurlijke indelingen meer op de planning welke een belemmering zouden kunnen vormen voor de bevordering van de Friese taal. Vanuit de provincie Fryslân is in 2019 ingezet op een traject bestuurlijke vernieuwing waarbij samenwerking vanzelfsprekend is en waarin de overheid (gemeenten, Wetterskip en de provincie) als één wil gaan opereren.⁶

Uit onderzoek van Mercator⁷ (oktober 2018), in opdracht van het adviesorgaan DINGtiid, komt naar voren dat Fries taalbeleid eerder zwakker dan sterker wordt bij een gemeentelijke herindeling. Bij dit onderzoek is gekeken naar welke rol de Friese taal speelt in de fusieprocessen van vier gemeenten (fusies van de gemeenten Leeuwarden, Súdwest-Fryslân, Waadhoeke en Noardeast-Fryslân). Friestalige plattelandsgemeenten fuseren met gemeenten met een meer stedelijk karakter, waar het Fries een minder grote rol speelt. Inmiddels hebben wel alle Friese gemeenten die onder het Friese taalgebied vallen, zoals de Wet Gebruik Friese Taal (2014) dit vraagt, een taalbeleidsplan en een verordening opgesteld om de positie van het Fries te bevorderen. Ook ondertekenden alle bij de fusies betrokken bestuurders een bestuurlijke overeenkomst betreffende het Fries taalbeleid. Er wordt van de provincie uit ingezet op monitoring van de implementatie van gemaakte afspraken. Binnen het lopende gemeentelijke toezichtproces bekijkt de provincie hoe dit in het komende jaar in te bedden.

Voor wat betreft de rechtspraak geldt dat het Fries gebruikt kan worden op terechtzittingen bij alle zittingslocaties van de rechtbank Noord-Nederland en het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, mits de betrokkene in de provincie Fryslân woont, feitelijk verblijft of gevestigd is.

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2018/11/30/bestjoersofspraak-fryske-taal-en-kultuer-2019-2023>

⁶ Discussienota democratische vernieuwing

⁷ De rol van het Frysk bij gemeentelijke herindelingen in Friesland: Mercator Research Centre (mercator-research.eu)

Artikel 7.1.c vastberaden optreden ter bevordering van het Fries

Om het Fries te bevorderen zetten de provincie Fryslân en de Rijksoverheid naast het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs haar beleid actief in op het beter zichtbaar maken van de Friese taal. Met behulp van de regeling *Mei-inoar foar it Frysk* stimuleert de provincie Fryslân het gebruik van het Fries en het meer zichtbaar maken van het Fries bij gemeenten. Daarnaast is de provincie, als follow up van een advies van DINGtiid uit 2019, een overleg gestart over het gebruik van het Fries met uitvoeringsorganisaties in de provincie. De provincie werkt sinds begin 2021 met een visie aangaande zichtbaarheid toe naar meer zichtbaarheid van het Fries in een tweetalige provincie in 2030. De provincie vindt het hierbij van belang ook zelf het goede voorbeeld te blijven geven wat betreft de keuze voor de Friese taal.

Vanuit de Tweede Kamer en taalorganisaties zijn in de afgelopen periode vragen gesteld over het beleggen van de verantwoordelijkheid voor de Friese taal en cultuur bij één ministerie. Het kabinet acht het onwenselijk de verantwoordelijkheid voor de domeinen van de Friese taal te beleggen bij één ministerie. Taal staat niet op zichzelf. Het is van belang dat beleid op het gebied van de Friese taal aansluit op de ontwikkelingen in bijvoorbeeld het onderwijs, cultuur, de zorg en de rechtspraak. Hiervoor is expertise op een dusdanig niveau noodzakelijk, dat het niet wenselijk is de verantwoordelijkheid voor de Friese taal en cultuur te beleggen bij één departement. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is als coördinerend departement in Den Haag het primaire aanspreekpunt voor de Friese taal voor zowel betrokken departementen als de provincie. Departementen behouden hun eigen verantwoordelijkheden. Het ministerie van Binnenlandse Zaken is vanzelfsprekend wel verantwoordelijk voor het mede uitvoeren van de afspraken in de BFTK die op het terrein van het ministerie zelf liggen. DINGtiid heeft in haar adviesbrief aangegeven zich in beginsel te kunnen vinden in dit standpunt.

Eind december 2020 heeft de Tweede Kamer een motie aangenomen waarin zij de regering vraagt een akkoord te sluiten met de provincie die inzet op de zichtbaarheid van het Fries. Dat akkoord is aanvullend op de Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer, waarin ook afspraken over de zichtbaarheid van het Fries zijn opgenomen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is over de invulling van dit akkoord in overleg met de provincie Fryslân. De wens voor betere zichtbaarheid van de Friese taal is ook door diverse bij de taal betrokken organisaties naar voren gebracht.

In de afgelopen periode is naar aanleiding van signalen uit de provincie, door de provincie Fryslân en het ministerie van Binnenlandse Zaken gezamenlijk ingezet op de bevordering van het Fries. Zo is niet alleen ten tijde van de coronacrisis de folder van het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport aangaande de nieuwe donorwet en het donorregister in het Fries vertaald, maar ook de nationale corona-app en de hierbij behorende website. Zo is een Rijksapp tevens in de Friese taal beschikbaar gesteld. De donorfolder is zowel fysiek als digitaal verspreid onder ziekenhuizen en huisartsen in de provincie Fryslân. Deze acties zijn uitgevoerd in nauw overleg met de provincie Fryslân. Vanuit de provincie Fryslân en diverse organisaties betrokken bij de Friese taal leeft de wens voorlichting in het Fries op meer structurele wijze vorm te geven. Dit zal verder besproken worden in het kader van het bovengenoemde zichtbaarheidsakkoord tussen de provincie Fryslân en het Rijk.

Artikel 7.1.d vergemakkelijking en/of aanmoediging van het gebruik van de taal, in gesproken en geschreven vorm, in het openbaar leven (bijvoorbeeld onderwijs, justitiële autoriteiten, bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten, media, culturele activiteiten en voorzieningen, economisch en sociaal leven en/of grensoverschrijdende uitwisselingen) en het particuliere leven

Onder 7.1.c is reeds ingegaan op hoe de Rijksoverheid en de provincie Fryslân zich gezamenlijk inzetten om het gebruik van de Friese taal meer zichtbaar te maken.

Wat betreft het meer zichtbaar maken van taal bij culturele activiteiten kan opgemerkt worden dat de provincie Fryslân, zoals zij heeft vastgelegd in de nieuwe beleidsnota Nij Poadium⁸, een Taalproductiehuis heeft opgezet in verbinding met Leeuwarden Unesco City of Literature. Hierbij wordt geëxperimenteerd met alle denkbare uitingvormen van letteren in alle talen met daarbij specifieke aandacht voor het Fries.

Wat betreft het aanmoedigen van het gebruik van het Fries in het economische leven heeft de provincie Fryslân in 2020 onderzoek laten uitvoeren naar de economische meerwaarde van de Friese taal. Hoewel het moeilijk is om de economische meerwaarde van het gebruik van een taal concreet aan te geven, heeft het onderzoek handvatten willen geven hoe bedrijven en organisaties gestimuleerd kunnen worden tot het vanzelfsprekend gebruiken van het Fries. Uitvoering van aanbevelingen van dit onderzoek zullen in de loop van 2021 verder door de provincie opgepakt worden. De corona pandemie heeft hierbij vooralsnog tot vertraging geleid.

Hoewel er in 2019 door de provincie Fryslân als partner van het *Network to Promote Linguistic Diversity* (NPLD) actief is ingezet op het opzetten van een uitwisselingsprogramma voor jongeren om ook het positief gebruik van de Friese taal te bevorderen, heeft dit door de corona-ontwikkelingen helaas geen plaats kunnen vinden. Het mede door het NPLD gefinancierde *European Charter Classroom Activities* (ECCA) project (www.thisismylanguage.eu) wilde, naast een lesonderdeel gericht op het Europees Handvest, door uitwisseling van jongeren uit vijf NPLD regio's het volgende positief onder de aandacht brengen: "Met je eigen taal kom je wel verder dan je eigen grens". Indien mogelijk zal hier met een nieuwe groep jongeren later alsnog invulling aan gegeven worden.

Artikel 7.1.e instandhouding en ontwikkeling van banden, op de door dit Handvest bestreken terreinen, tussen groepen die de taal gebruiken in de Staat; totstandkoming van culturele betrekkingen met groepen die andere talen gebruiken

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft in 2017 en 2019 een symposium georganiseerd dat sprekers van de erkende talen bijeenbrengt. Het ministerie is voornemens dit symposium in 2021 weer te organiseren, dit zal mogelijk plaats vinden in de provincie Fryslân.

Eind 2019 werd door de provincie Fryslân in Brussel de zogenaamde Fryslândeï georganiseerd. Op deze dag kwamen verschillende vertegenwoordigers uit andere Europese taalregio's bijeen om met muziek, gedichten en lezingen de verscheidenheid van talen te vieren. Bij deze dag was ook de Commissaris van de Koning in de provincie Fryslân aanwezig. Ook waren Raad van Europa en vanuit het Rijk ambtelijke vertegenwoordigers aanwezig.

Artikel 7.1.f voorzien in vormen en middelen voor het onderwijs in en de bestudering van de taal op alle daarvoor in aanmerking komende niveaus

Met steun van de provincie Fryslân en in samenwerking met Cedin heeft de taalbevorderingsorganisatie Afûk de laatste jaren diverse digitale leermethodes ontwikkeld. *Spoar 8* is zo inmiddels de lesmethode voor de Friese taal in het basisonderwijs en *Searje 36* voor het voortgezet onderwijs. Eventuele aanvullingen van lespakketten worden zoveel mogelijk hierbij geïntegreerd. Zoals ook het geval is met ontwikkelde lessen voor het hierboven beschreven ECCA

⁸ [Nij Poadium](#)

project. In 2019 concludeerde de Inspectie van Onderwijs nog dat scholen de afgelopen jaren beter lesmateriaal gekregen hebben. Naar aanleiding van de evaluatie van de Onderwijsinspectie uit 2010 'Tussen wens en werkelijkheid' is er zo ook lesmateriaal gekomen dat afstemming mogelijk maakt op het verschil in vaardigheden van leerlingen. Ook zijn er toetsen om de taalontwikkeling van leerlingen te kunnen meten. En er is een groot aanbod aan nascholing en begeleiding in het vak Fries, dat vaak gratis beschikbaar is. Toch was de conclusie van ditzelfde rapport dat in de klas nog te weinig goed onderwijs Fries terug te zien is. Leraren in met name het primair onderwijs zouden het materiaal beter en vaker kunnen benutten, stelt de inspectie.⁹

Voor wat betreft het Fries in de kinderopvang zijn er geen veranderingen ten opzichte van de zesde rapportage. Bij kinderopvang in Nederland wordt de Nederlandse taal als officiële voertaal gehanteerd. Daar waar naast de Nederlandse taal, de Friese taal of een streektaal wordt gesproken, kan de Friese taal of de streektaal mede als voertaal worden gebruikt. Het is verplicht om minstens Nederlands als voertaal te hanteren (artikel 1.55 lid 1).

Kinderopvang, gastouders, peuterspeelzalen en voorschoolse educatie (VVE) zijn over het algemeen commerciële partijen. Het is geen publieke voorziening zoals basisscholen dat wel zijn. Het aanbod van (Friestalige) dagopvangcentra is afhankelijk van de vraag en wensen hiernaar vanuit de ouders. Het ligt dan ook niet voor de hand om vanuit de landelijke of lokale overheid in te grijpen op dit punt. Uiteraard hebben kinderopvangorganisaties alle ruimte om in te spelen op de toenemende vraag naar dagopvangcentra waar Fries wordt gesproken, naast de Nederlandse taal. Daarnaast is VVE/kinderopvang voor ouders niet verplicht, wat maakt dat of kinderen naar een kinderopvang/voorschoolse voorziening gaan, afhankelijk is van de keuzes van de ouders. Het aantal kinderen dat daadwerkelijk gebruik maakt van voorschoolse voorzieningen, kan hierdoor sterk fluctueren.

Daarnaast spelen demografische ontwikkelingen hierbij een grote rol. Er is in de provincie Fryslân sprake van algemene krimp en dat merken de kinderopvanglocaties/voorschoolse voorzieningen als eerste. Dit werkt fusies en opheffen van locaties in de hand. Wel is er de laatste jaren door diverse lokale en regionale aanbieders van kinderopvang in samenwerking met SFBO vooruitgang geboekt in het realiseren van tweetalig aanbod in de steden en grotere (dominant Nederlandstalige) woonplaatsen in de provincie Fryslân. Het aanbod blijft echter volgens het SFBO nog steeds achter bij de behoefte van de kinderen die hier opgroeien. In grotere woonplaatsen en steden zijn deze voorzieningen bovendien niet voor iedere ouder goed bereikbaar. Gemeenten kunnen hier een mogelijke rol in spelen door in de afspraken die zij maken met aanbieders van kinderopvang aandacht te vragen voor de beschikbaarheid en goede spreiding van tweetalige opvang.

Onder artikel 8 wordt verder ingegaan op ontwikkelingen met betrekking tot het onderwijs.

Artikel 7.1.g verschaffen van voorzieningen om degenen (ook volwassenen) die de taal niet spreken in staat te stellen deze taal te leren

Volwassenen kunnen verschillende cursussen Fries volgen bij het taalbevorderingsinstituut Afûk. De Rijksuniversiteit Groningen (RUG) heeft een zeer succesvolle *Massive Open Online Course* (MOOC) Fries ontwikkelt en kan op verzoek een cursus Fries op maat verzorgen.¹⁰ De provincie Fryslân werkt na overleg met de overheid in Wales aan het opzetten van de app *Say something in Welsh* voor de Friese taal. Met deze nog te ontwikkelen app kunnen volwassenen vanuit het Engels of Nederlands eenvoudig de Friese taal leren.

⁹ [Goed onderwijs Fries aanbieden blijft lastig | Nieuwsbericht | Inspectie van het onderwijs \(onderwijsinspectie.nl\)](#)

¹⁰ [Grut nijs! Cursus Fries start bij het Talencentrum | Nieuws | Talencentrum | Rijksuniversiteit Groningen \(rug.nl\)](#)

Artikel 7.1.h bevordering van studie en onderzoek van de taal aan universiteiten of gelijkwaardige instellingen

In oktober 2019 is aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap het KNAW-rapport 'Nederlands verdient meer' aangeboden.¹¹ Het rapport bevat een analyse over de problemen bij de instroom van de (universitaire) studie Nederlands en suggesties voor mogelijke oplossingen. Naar aanleiding van het KNAW-rapport hebben de hoogleraren Fries aan Nederlandse universiteiten laten weten dat veel van de problematiek en oplossingen die in het KNAW-rapport worden beschreven vergelijkbaar of identiek zijn voor het Fries.¹² In dit licht verzoeken zij eventuele maatregelen ten behoeve van het Nederlands ook te laten gelden voor het Fries.

Fries wordt in het hoger onderwijs in de vorm van minors en tracks aangeboden. Zo wordt het Fries als specialisatie aangeboden in de Bacheloropleiding *Multilingualism and Minorities* aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). Gekozen is om het Fries in deze opleiding onder te brengen doordat in 2012/13 inkrimping dreigde van de Bachelor- en Masteropleiding Friese taal en cultuur. Om een impuls aan het Fries te geven is voor de omvorming van de opleiding destijds door de Nederlandse Rijksoverheid en de provincie Fryslân een eenmalige meerjarige subsidie beschikbaar gesteld. Na de omvorming is in 2018/2019 van start gegaan met een herinrichting van de specifiek op het Fries gerichte vakken. Uitgangspunten waren het zoeken naar mogelijkheden voor nauwere samenwerking binnen de gehele Friese kennisinfrastructuur, verdere internationalisering van het aanbod taalcursussen en betere gebruikmaking van de digitale middelen om vanuit Groningen het aanbod aan cursussen breder te kunnen uitzetten in binnen- en buitenland. Met deze plannen is tussen 2018 en 2021 een goede aanvang gemaakt; er is ten behoeve van een internationaal studentenpubliek een cursus *Frisian as foreign language* ontworpen en ook de taalvaardigheidscursussen voor gevorderden zijn opnieuw ontworpen en geschikt gemaakt voor onlineonderwijs. Daarnaast heeft er in 2019-2021 een internationale pilot plaatsgevonden over de geschiedenis van het Fries, in samenwerking met Oxford University.

Het aantal studenten dat een specialisatie of minor Fries volgt is gering, maar niet sterk dalend zoals bij Neerlandistiek het geval. Desondanks is het van belang het huidige opleidingsaanbod Fries te behouden. Zo bestaat er een nationaal overleg Geesteswetenschappen waarin het voornemen voor het opheffen van een unieke opleiding of specialisatie binnen een opleiding, waaronder het Fries, wordt besproken. Diverse partijen geven een zwaarwegend advies over dit voornemen. Echter, de onderwijswetgeving laat het universiteiten vrij te beslissen over het eigen opleidingsaanbod waarbij maatschappelijke ontwikkelingen (bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt) een rol spelen. De eindverantwoordelijkheid ligt daarom bij het College van bestuur (CvB) van de instelling.

De minister van Onderwijs Cultuur en Wetenschap onderzoekt graag of het Fries aantrekkelijker kan worden gemaakt voor (aankomende) studenten. De betrokken faculteiten zijn daarom verzocht om voorbereidende activiteiten voor het verder vergroten en de aantrekkelijkheid van het onderwijs te concretiseren voor de zomer van 2021, zodat per studiejaar 2022/2023 de eerste veranderingen kunnen worden doorgevoerd. De faculteiten zijn inmiddels bezig met een samenwerkingsproject dat de focus legt op samenwerking in bachelorprogramma's van de vijf taalgebieden (Nederlands, Fries, Engels, Frans en Duits), waarbij ook blended en online onderwijsvormen een rol spelen. De betrokken faculteiten kunnen binnen dit project gezamenlijk voorstellen doen voor samenwerking op

¹¹ Nederlands verdient meer — KNAW en de reactie van de minister van OCW:
[Reactieopknawbriefadviesnederlandsverdieneerapporttalence...pdf](#)

¹² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/07/01/antwoord-op-kamervragen-over-de-open-brief-van-de-hoogleraren-fries-aan-de-minister-en-de-publicatie-van-het-knaw-rapport-nederlands-verdieneer>

cursusniveau zodat bestaande expertise beter kan worden ingezet. Komend collegejaar 2021-2022 wordt gestart met pilots.

In 2019 en 2020 heeft het adviesorgaan DINGtiid een adviestraject uitgevoerd ten aanzien van de kennisinfrastructuur van het Fries. De resultaten zijn in december 2020 aangeboden aan de provincie Fryslân en gedeeld met het Rijk. DINGtiid constateerde in haar notitie dat het in het kennisveld ontbreekt aan dynamiek in de kennissector en dat er behoefte is aan meer focus en regie, sterkere verbinding en samenwerking en een betere in- en doorstroom van talent. Tot de aanbevelingen om deze situatie te verbeteren behoren als prominenten: 1) de stimulering tot een ‘kennisberie’ waarin de kennispartners van het Fries zich organiseren, en de borging ervan middels de BFTK, en 2) de borging van een zichtbare, sterke universitaire Frisistiek als cruciale factor voor de levensvatbaarheid van het Fries. Het rapport is gevoed door individuele, en rondetafelgesprekken met kennisbestuurders en -professionals en door inzichten opgedaan tijdens een werkbezoek dat DINGtiid in 2020 aflegde in Galicië.

Artikel 7.1.i bevordering van internationale uitwisselingen, op de door het Handvest bestreken terreinen, voor de taal

Tot 1 december 2020 was de gedeputeerde van de provincie Fryslân voorzitter van het Europese *Network to Promote Linguistic Diversity* (NPLD). Binnen dit netwerk wordt op de door het Europees Handvest bestreken terreinen daar waar mogelijk samen opgetrokken. Een bijzonder project dat helaas door de coronacrisis uiteindelijk slechts gedeeltelijk uitgevoerd kon worden, is het mede door het NPLD gefinancierde project *European Charter Classroom Activities* (ECCA) (www.thisismylanguage.eu). Ondanks de ontwikkelingen rondom corona is dit project genoemd als een goed voorbeeld op het terrein van educatie in een webinar georganiseerd door de School Education Gateway (Europese Commissie).¹³

De provincie Fryslân werkt in dit project met vier andere NPLD regio's samen rondom kennis van jongeren aangaande het Europees Handvest voor regionale of minderheidstalen. Onder andere door het opzetten van een uitwisselingsprogramma voor leerlingen en leraren wilde dit programma de eigen taal positief onder de aandacht brengen: “Met je eigen taal kom je wel verder dan je eigen grens”. Hoewel vooralsnog geen uitvoering is kunnen geven aan het uitwisselingsprogramma, zijn er in de verschillende regio's waaronder ook de Friese regio, wel klassenactiviteiten rondom het Europees handvest in de verschillende taalregio's uitgevoerd. Bij de kick-off bijeenkomst die eind 2019 nog voor de corona ontwikkelingen in Brussel plaats heeft gevonden, was ook een vertegenwoordiger van de Raad van Europa aanwezig.

Ook vond in 2020 een werkbezoek vanuit de provincie Fryslân plaats aan de overheid van Luxemburg. Friese bestuurders en vertegenwoordigers van het Adviesorgaan DINGtiid konden zo onder leiding van de Commissaris van de Koning en de gedeputeerde voor de Friese taal kennis maken met de meertalige situatie in Luxemburg. Zodra het weer mogelijk is zullen er mogelijk ook plannen gemaakt worden voor een tegenbezoek aan de provincie Fryslân.

In 2021 zal de provincie Fryslân zich ook in overleg met vertegenwoordigers van het Ministerie van Buitenlandse Zaken verder oriënteren wat mogelijkheden zijn om het Fries in een internationaal perspectief door middel van uitwisseling te kunnen positioneren.

¹³ [The ECCA project, featured as best practice at EU level : NPLD – Network to Promote Linguistic Diversity](#)

Artikel 7.2 wegnemen van alle ongerechtvaardigde vormen van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur betreffende het gebruik van de taal

Er zijn sinds de invoering van het Meldpunt Frysk bij de provincie sinds mei 2020 50 meldingen binnengekomen. Deze meldingen variëren in inhoud: van een compliment of een anti-Friese mening tot inhoudelijke opmerkingen (en verzoeken) over het nalaten van het gebruik van Fries door de overheden (mededelingen, folders, formulieren), de media, het onderwijs, het openbare leven (onvoldoende zichtbaarheid) en de techbedrijven (Wikipedia, Facebook etc.).

Er wordt hierbij van de provincie uit als het om meldingen gaat die als discriminerend worden ervaren samengewerkt met Tûmba in Leeuwarden. Tûmba is het kenniscentrum voor discriminatiezaken, diversiteit en gelijkheid. De meldingen die tot nu toe zijn ontvangen hebben geleid tot o.a. een scherper intern taalbeleid bij de provincie Fryslân en meer aandacht voor het gebruik van de Friese taal in meertalige Rijkscommunicatie (coronamaatregelen, donorfolder).

Artikel 7.3 kweken van onderling begrip tussen alle linguïstische groepen van het land; opnemen van de eerbiediging van, het begrip voor en de tolerantie ten aanzien van de taal in de doelstellingen van onderwijs en opleiding; aanmoedigen van massamedia om de eerbiediging van, het begrip voor en de tolerantie ten aanzien van de taal in hun doelstellingen op te nemen

Van de provincie Fryslân uit zijn de eerste contacten opgezet met linguïstische groepen zoals Sranan sprekers in Suriname en Papiamentu sprekers op Bonaire. Friese banden met bijvoorbeeld sprekers van het Sranan gaan terug tot de jaren 50 toen Suriname nog tot het Nederlandse grondgebied behoorde. In het kader van afspraken die in de BFTK onder het internationale hoofdstuk gemaakt worden, zal bij de provincie in de loop van dit jaar verder gekeken worden waar de verschillende betrokkenen elkaar mogelijk kunnen versterken door samen op te trekken bij het creëren van tolerantie voor het gebruik van de eigen talen.

In 2019 kreeg Leeuwarden de titel *Unesco City of Literature*. In samenwerking met de gemeente Leeuwarden en het creatieve team achter City of Literature is in 2020 het door de provincie Fryslân en gemeente Leeuwarden gefinancierde programma van start gegaan. City of Literature stimuleert het literaire klimaat van Leeuwarden en Fryslân. De Friese taal staat hierin centraal, maar ook meertaligheid in de bredere zin is een kernwaarde. De hoofdingrediënten van het programma zijn een schrijversprogramma, een residentie-programma en een leesbevorderingsproject. Hierin wordt samenwerking met het Friese literaire veld in de provincie en LF2028 (vervolg culturele hoofdstad 2018) gezocht.

Het Mercator Kenniscentrum en het Lectoraat Meertaligheid & Geletterdheid van NHL Stenden Hogeschool zijn momenteel in diverse projecten met betrekking tot meertalig onderwijs betrokken waarin inclusie en tolerantie ten opzichte van het Fries en migrantentalen centraal staan. In deze projecten wordt gebruik gemaakt van een aanpak genaamd *translanguaging*: er wordt in de lessen op verschillende manieren aandacht besteed aan de thuistaal van de kinderen in de klas. Dit vergroot het zelfvertrouwen van de kinderen en de attitudes van zowel leerlingen als docenten ten opzichte van meertaligheid en anderstaligheid.

Met betrekking tot tolerantie ten opzichte van andere talen die binnen de provincie gesproken worden (niet alleen talen die van oorsprong in Nederland voorkomen, maar bijvoorbeeld ook Arabisch en Indonesisch), is in de provincie Fryslân binnen *Explore the North* ook het project *Pidgin*

opgezet. Binnen dit project wordt samen een nieuwe taal van en voor Leeuwarden gemaakt. Naast het Fries kunnen hierbij ook talen als het Papiaments en het Sranan meegenomen worden.¹⁴

Artikel 7.4 rekening houden met de behoeften en wensen naar voren gebracht door de groep die de taal gebruikt; in het leven roepen van een orgaan ten behoeve van het uitbrengen van advies aan de autoriteiten inzake alle aangelegenheden betreffende de taal

Het orgaan voor de Friese taal, DINGtiid, vervult deze functie sinds 2014.

Sinds de vorige rapportage heeft DINGtiid meerdere adviesdossiers afgerond. Eind 2019 startte DINGtiid op eigen initiatief een adviestraject op over de kennisinfrastructuur van het Fries, dat eind 2020 werd afgerond; zie ook 7.i.h. Op verzoek van het Rijk voerde DINGtiid in 2019/2020 een casestudy uit naar het gebruik van het Fries bij Rijksuitvoeringsinstanties. Op verzoek van de provincie Fryslân boog DINGtiid zich in 2020 over de optimale omstandigheden voor de inspectie van het Fries in het primair onderwijs (PO) en voortgezet onderwijs (VO). Meer informatie over de activiteiten van DINGtiid staan opgenomen in de jaarverslagen 2019 en 2020 en is te vinden op de site van het orgaan: www.dingtiid.frl

In maart 2021 organiseerde DINGtiid op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de provincie Fryslân ten behoeve van de tussenrapportage over de BFTK een reeks kleinschalige rondetafelgesprekken/expert meetings over de uitvoering van de BFTK 2019-2023. In april 2021 zullen de laatste gesprekken in dat kader plaatsvinden, terwijl een advies over de BFTK in mei van dit jaar zal worden aangeboden aan Rijk en provincie.

Implementatie van deel III van het Handvest

Artikel 8 Onderwijs

Onder artikel 7.1 f is ook ingegaan op de Friese taal in het onderwijs. Onder dit artikel wordt verder ingegaan op de aanbevelingen van het Comité van Ministers en het Comité van Experts uit de 6e evaluatie.

De plek van het Fries in het onderwijs heeft de aandacht van alle organisaties die gereageerd hebben op het verzoek om input met betrekking tot deze rapportage. Er bestaan o.a. zorgen over: ontheffingen voor het vak Fries, het toezicht van de Onderwijsinspectie, onderwijsmateriaal, voldoende aandacht voor het Fries binnen een meertalige onderwijssetting, het aantal lesuren Fries op scholen, bevoegde docenten Fries, regeneratie in het academisch segment en het taalniveau Fries van leerlingen. In onderstaande wordt ook hier verder op ingegaan.

Aanbod Fries op scholen¹⁵

De provincie Fryslân en het Rijk hebben als gezamenlijk doel gesteld dat op zijn laatst in 2030 alle scholen voor primair en voortgezet onderwijs alle kerndoelen voor het Fries op voldoende niveau aan moeten bieden. Het te bereiken niveau wordt met behulp van het *Taalplan Frysk*¹⁶ op basis van profielen vastgesteld. De inzet is hierbij dat alle scholen elke vier jaar stappen zetten, zodat alle scholen in 2030 ook daadwerkelijk het Fries op een voldoende niveau aanbieden. Met het realiseren van dit gezamenlijke doel zal het aantal lesuren van en in het Fries in het primair onderwijs alsmede

¹⁴ [Pidgin Leeuwarden | Explore the North festival 19 - 21 november 2021 \(explore-the-north.nl\)](https://www.explore-the-north.nl/)

¹⁵ Om een beeld te schetsen: het aantal lesuren Friese taal en cultuur dat wordt gegeven op het Drachtser Lyceum (school met A profiel). Brugklassen (9 klassen, 230 leerlingen): 1 lesuur p/w; voorexamenklassen (23 leerlingen): 3 lesuren per week; examenklassen (14 leerlingen): 3 lesuren per week. Een lesuur is 50 minuten.

¹⁶ [Wat is Taalplan Frysk 2030? – Taalplan Frysk 2030](https://www.taalplanfrysk.nl/)

het aantal scholen in het voortgezet onderwijs met Fries in het lessenpakket uiteindelijk gaan stijgen. Ook voor de andere onderwijsniveaus (voorschools, middelbaar en hoger beroepsonderwijs en speciaal onderwijs) heeft de provincie Fryslân beleidsdoelen opgesteld.

In de periode 2016-2018 is met het project Taalplan Frysk een eerste inventarisatie gemaakt van de invulling van het vak Fries op alle scholen in Fryslân (primair en voortgezet onderwijs). Op basis hiervan is er door de provincie een profiel toegekend aan elke school. Scholen die een A-profiel gekregen hebben bieden het Fries volgens de kerndoelen reeds op voldoende niveau aan. In het primair onderwijs heeft 27% van de scholen profiel A toegekend gekregen. In het voortgezet onderwijs lag dit percentage op 39%.

In oktober 2020 stelde de provincie Fryslân dat ten minste zeventien scholen in de provincie in het schooljaar 2019/2020 meer uren Friese les hebben gegeven dan in het jaar daarvoor. Het gaat in dit geval om scholen in het voortgezet onderwijs en mbo-scholen. Zij hebben gebruik gemaakt van een subsidiepakket dat de provincie beschikbaar stelde. Scholen in het voortgezet onderwijs konden met deze subsidie bijvoorbeeld leraren Fries inzetten.

Om de doelstelling voor 2030 verder te kunnen realiseren heeft de provincie Fryslân eind 2020 haar onderwijs gerelateerde boekjaarsubsidie-instellingen voor de aanstaande beleidsperiode 2021-2024 gevraagd om gezamenlijk een realisatieplan te schrijven en uit te voeren. De instellingen Cedin, Afûk, NHL Stenden Hogeschool, Stifting Frysktalige Berne Opfang, Omrop Fryslân, Kunstwurk en SEMKO werken hierdoor nog meer dan eerder doelgericht samen om scholen te ondersteunen bij het aanbieden van Fries op de school. Dit doen zij op een te realiseren wijze die samenhangt met de context waar elke specifieke school mee te maken krijgt. Het realisatieplan is gericht op de beleidsdoelstellingen van het Rijk en de provincie. Over vier jaar moet elke school op zijn minst een Taalplan Frysk profiel hoger uitkomen. Realisering van het uiteindelijke doel blijft gericht op 2030, echter kan er sprake zijn van een beperkte versnelling door de werkwijze waar de provincie nu voor gekozen heeft. Realisering van deze versnelling is echter wel afhankelijk van beschikbaar gestelde extra financiële middelen die een impuls kunnen geven.

De leerstoel Friese taal en letterkunde benadrukt het belang van geletterdheid voor de overlevering van het Fries en voldoende aandacht daarvoor binnen onderwijsprogramma's.¹⁷ Bij het hierboven beschreven na te streven A-profiel zijn de kerndoelen van het vak Fries gericht op attitude, luisteren, spreken, lezen, taalbeschouwing en ook schrijven. Het uiteindelijke doel van het Taalplan Frysk is dat in 2030 alle scholen in het Friese taalgebied¹⁸ het Fries op voldoende niveau (A-profiel) aanbieden, dus zodoende niet enkel gericht zijn op mondeling gebruik van het Fries.¹⁹

In het Friese taalveld leven zorgen over het aantal leerlingen dat eindexamen Fries doet. Dit aantal stijgt gestaag, maar blijft aan de lage kant. De Afûk, Omrop Fryslân en SJB media zijn in dat kader een campagne gestart die leerlingen in het voortgezet onderwijs moet inspireren om Fries als eindexamenvak te kiezen. Het doel is hierbij dat in 2024 op 25% van de leerlingen in Fryslân eindexamen Fries doen.²⁰

Sinds 2009 worden ook voor het speciaal onderwijs kerndoelen Fries vastgelegd bij algemene maatregel van bestuur. In tegenstelling tot in het regulier basisonderwijs is het Fries geen verplicht vak. Wanneer Fries in het speciaal onderwijs wordt ingezet dient het aan de eisen te voldoen zoals

¹⁷ Geletterdheid hoeft daarbij niet alleen op scholen aangeboden te worden. Het ontwerp en de verspreiding van digitale leermiddelen voor het schrijfonderwijs, zoals spellingcheckers en woordvoorspellers, zijn hierbij van belang. Inmiddels zijn er met onder andere steun van de provincie verschillende digitale helpmiddelen ontwikkeld zoals de Friese spellingchecker voor Microsoft, Swiftkey en Gboard voor de mobiele telefoon en het digitale woordenboek Taalweb.frl. Zie ook: [Andere hulpmiddelen » Afûk \(afuk.frl\)](#)

¹⁸ Alle Friese gemeenten met uitzondering van de Waddeneilanden en gemeente Weststellingwerf.

¹⁹ http://taalplan.frl/wp-content/uploads/2018/09/PDF_FRL-DEF.pdf

²⁰ [Kampanje om mear learlingen foar eksamen Frysk te krijen | Omrop Fryslân \(omropfryslan.nl\)](#)

beschreven in het Besluit kerndoelen WEC.²¹ Ook al hebben deze scholen geen wettelijke verplichting, wel kunnen zij ook aanspraak maken op begeleiding en voor de doelgroep op maat gemaakt Fries materiaal. Ook kunnen deze scholen aanspraak maken op de financiële middelen die binnen de regeling *Frysk foar No en Letter* (FFNEL) beschikbaar gesteld zijn door de provincie.²²

Bevoegde docenten Fries

De Inspectie van het Onderwijs, maar ook verschillende organisaties betrokken bij de Friese taal, geven aan dat het gebrek aan geschikte docenten het grootste probleem voor het Fries is. In het basisonderwijs zijn niet alle leraren bevoegd en bekwaam om Fries te geven. In het voortgezet onderwijs is Fries een te klein vak. Vaak heeft een school maar één leraar Fries. Bij ziekte vallen de lessen uit. De inspectie adviseert besturen meer bevoegde docenten aan te nemen.²³ Het ministerie van Onderwijs geeft aan dat het delen van een leraar Fries met meerdere scholen hierin een oplossing kan zijn.

Met name het Friese basisonderwijs krijgt in het algemeen ook te maken met een tekort aan leerkrachten. In 2025 zou dat in de provincie Fryslân kunnen oplopen tot 35 voltijdibanen, bleek uit eerder onderzoek naar de arbeidsmarkt voor leraren. Wat betreft het specifieke tekort aan docenten Fries op de basisschool en middelbare school zet de provincie onder meer in om meer studenten te trekken naar de docentenopleiding Fries die is ondergebracht bij NHL Stenden Leeuwarden. Bij de NHL Stenden Leeuwarden is een proef gestart met het tegelijk halen van de lesbevoegdheid Nederlands en Fries. De eerste drie studenten hebben in 2020 hun diploma's gehaald. Voor het basis- en voortgezet onderwijs zal de NHL Stenden vanaf 2021 een nieuwe cursus Fries aanbieden voor leerkrachten. NHL heeft in samenwerking met onderwijsorganisatie Cedin, met subsidie van de provincie Fryslân, de cursus 'Kursus Klasse Frysk "WOW Frysk" ingericht. Met deze cursus krijgen leerkrachten praktische handvatten aangereikt om in aanvulling op de pabo-bevoegdheid hun lessen Fries vorm te kunnen geven. In verband met de grote vraag zijn inmiddels extra cursussen gepland.

Hiernaast hebben de onderwijsministers in het afgelopen jaar samen met het onderwijsveld ook een landelijke taskforce ingesteld om de aanpak van het algemene lerarentekort te verstevigen. Het is hierbij belangrijk dat lerarenopleidingen beter aansluiten op de doelgroep en dat leraren zelf ook meer bij de aanpak worden betrokken.²⁴ Met ingang van de beleidsperiode 2021-2024 heeft de provincie Fryslân middels een subsidie aan de NHL Stenden Hogeschool de mogelijkheden tot het volgen van een opleiding tot een eerste- of tweedegraads docent Fries vergemakkelijkt. Dit is gedaan door zowel het aanbod aan de hogeschool aantrekkelijker te maken (o.a. door een combinatieopleiding met de pabo mogelijk te maken) als door een subsidieregeling in te stellen die het ook reeds werkzame docenten mogelijk maakt om een bevoegdheid Fries te behalen.

Onderwijs over de Friese taal en cultuur

Een klein deel van het digitale lesmateriaal voor het vak Fries dat door de taalbevorderingsorganisatie Afûk in samenwerking met Cedin ontwikkeld is, met steun van de provincie Fryslân, heeft ook beperkt aandacht voor onderwijs over de Friese geschiedenis en cultuur. Dit digitale lesmateriaal is in de Friese taal beschikbaar. Echter is dit beschikbare materiaal zeer beperkt en ook niet gericht op vakdocenten geschiedenis. Bovendien is de hiervoor in 2008 ontwikkelde Kanon fan de Fryske skiednis²⁵ inmiddels verouderd en niet altijd even aantrekkelijk voor gebruik in de digitaal ontwikkelde leeromgeving anno 2021. Voor de basisschool is in 2014 nog

²¹ wetten.nl - Regeling - Besluit kerndoelen WEC - BWBR0025979 (overheid.nl)

²² 3,2 miljoen beschikbaar voor verbeteren Friestalig onderwijs - Nieuws - Actueel - Home - Provincie Fryslân

²³ [Sizzen is neat maar dwaan is in ding Fries in het primair en voortgezet onderwijs | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

²⁴ [Taskforce om aanpak lerarentekort te verstevigen | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

²⁵ [Kanon fan de Fryske Skiednis \(11en30.nu\)](#)

een Fries boek over de Friese geschiedenis gepubliceerd.²⁶ Echter ontbreekt ook hier aantrekkelijk Fries fysiek of digitaal lesmateriaal voor het vak geschiedenis op de middelbare scholen in Fryslân. Om verder aan de slag te kunnen gaan met de aanbeveling en ervoor te zorgen dat het onderwijs van de geschiedenis en cultuur in het Fries aan alle leerlingen wordt aangeboden, vergt nog verdere stappen. Hiervoor zou in eerste instantie in kaart gebracht kunnen worden wat de mogelijkheden zijn om aansluitend op de landelijke methode voor geschiedenis, ook een Friese methode te kunnen ontwikkelen met focus op de Friese geschiedenis bij de tien verschillende te behandelen tijdsperiodes. Eventuele (digitale) lessenspakketten over de Friese cultuur en geschiedenis voor scholen buiten de provincie Fryslân ontbreken. Mogelijk kunnen vanuit het Fries nog te ontwikkelen aanbod ook delen landelijk aangeboden worden zodat ook in de Nederlandse context standaard enige aandacht komt voor de Friese geschiedenis en cultuur.²⁷

Wel is er in 2020 door het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie ook door de provincie subsidie toegekend aan 8D Games, Bureau Maalstroom, Tresoar, Afûk en Fers voor de ontwikkeling van de meertalige *Fryske digiTales*. Hiermee zal in 2021 een innovatieve bibliotheek ontsloten worden waarin enkele volksverhalen en digitaal erfgoed spelenderwijs ontdekt kunnen worden. Dit project is gericht op jeugd van 6 tot 12 jaar en betreft een uitgebreid, op het officiële lesprogramma aansluitend lesmateriaal over de Friese geschiedenis en cultuur. Vooralsnog worden zo enkel drie bekende Friese volksverhalen verteld. Realisatie van dit project zorgt er dan ook nog niet voor dat het onderwijs van de Friese geschiedenis en cultuur (in het Fries) aan alle leerlingen wordt aangeboden.

Onderwijsinspectie

De provincie Fryslân en de onderwijsinspectie hebben regelmatig ambtelijk en bestuurlijk overleg. Om ervoor te zorgen dat de inspectie voor het Onderwijs oog blijft houden voor het Fries zijn in de Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer 2019-2023 (BFTK) afspraken gemaakt. Zo is onder meer afgesproken dat de onderwijsinspectie elke vijf jaar een themaonderzoek over het Fries in het basis en voortgezet onderwijs houdt.

In het najaar van 2020 is er een webinar over het Fries in het onderwijs georganiseerd waar de onderwijsinspectie ook een rol bij speelde. Verder is bestuurlijk en ambtelijk overleg geweest met alle inspecteurs die Fryslân als werkgebied hebben. Er heeft tevens een ambtelijk overleg plaats gevonden over de specifieke situatie van de scholen op de Waddeneilanden. Al deze overleggen zullen in 2021 op een frequente basis voortgezet worden.

In het kader van de reguliere vierjaarlijkse onderzoeken naar bestuur en scholen besteedt de onderwijsinspectie, als daar aanleiding toe bestaat, aandacht aan de wijze waarop het bestuur de kwaliteit van het leerstofaanbod en daarbinnen het aanbod in de Friese taal op de scholen monitort en bevordert. Als er aanwijzingen of signalen zijn dat het aanbod ernstig tekortschiet, kan de inspectie besluiten in de verificatie- of risico-onderzoeken op scholen de kwaliteit van het Fries te onderzoeken. In december 2019 werd zo door de Inspectie het rapport 'Fries in het primair en voortgezet onderwijs: 'sizzen is neat, mar dwaan is in ding' opgeleverd.²⁸ In dit rapport stelt de Inspectie van Onderwijs dat bestuurders in het basisonderwijs weinig urgentie voelen om zich in te spannen voor het Fries. De helft van de ondervraagde bestuurders liet weten 'geen ambitie' te voelen om het aanbod Fries in de lessen uit te breiden. Bestuurders zijn vooral bezig met personeelsbeleid, schoolgebouwen en fusies.

²⁶ bol.com | [Gewoan gek op skiednis, Erik Betten | 9789062739806](#) | Boeken

²⁷ Een goed voorbeeld van het aanbieden van de Friese taal en cultuur aan alle leerlingen betreft het Drachtser lyceum. Hier wordt met ingang van het schooljaar 2020-2021 in het kader van Culturele en kunstzinnige vorming 'Friese cultuur' aangeboden. Leerlingen doen tijdens de lessen onderzoek naar bijvoorbeeld de ontstaansgeschiedenis van hun eigen dorp/stad in de provincie Fryslân. De school heeft de intentie 'Friese cultuur' als vast onderdeel binnen CKV aan te blijven bieden.

²⁸ [Fries in het primair en voortgezet onderwijs](#) | [Themarapport](#) | [Inspectie van het onderwijs \(onderwijsinspectie.nl\)](#)

In opdracht van de provincie Fryslân heeft het adviesorgaan DINGtiid in februari 2021 een advies uitgebracht over waar het toezicht op het vak Fries belegd zou moeten zijn.²⁹ Binnen de provincie bestaat de wens dit te beleggen bij de provincie. DINGtiid raadt echter aan de bevoegdheid voor het toezicht van het vak Fries in het primair en voortgezet onderwijs bij het Rijk (en dus de Inspectie van het Onderwijs) te houden en niet over te dragen aan de provincie. Op basis van gesprekken met verschillende betrokkenen concludeert DINGtiid dat de trend in het toezicht op het Fries in het onderwijs positief is. Iedereen heeft het belang van het Fries voorop en wil het Fries in het onderwijs verder brengen. DINGtiid stelt dat de bestaande formele rolverdeling goed is. Het toezicht is de afgelopen jaren verbeterd; om het toezicht optimaal te krijgen zijn verdere verbeteringen nodig en ook mogelijk, zowel aan de toezichts- als aan de beleidskant. Hiervoor is geen overdracht van bevoegdheid van de Onderwijsinspectie aan de provincie noodzakelijk.³⁰

Hoger onderwijs

Onder artikel 7.1h is reeds ingegaan op het Fries in het hoger onderwijs.

Artikel 9 Rechterlijke autoriteiten

Inwoners van Fryslân hebben - kort samengevat – het recht in rechtszaken bij de rechtbank Noord-Nederland en bij het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden Fries te spreken en in de Friese taal geschreven processtukken in te dienen. Dat is geregeld in de Wet gebruik Friese Taal. In alle zittingsplaatsen van de rechtbank (in Leeuwarden, maar ook in Assen en Groningen) en de zittingsplaatsen van het gerechtshof (in Leeuwarden, maar ook – onder meer – in Arnhem en Zwolle) mogen inwoners van Fryslân in het Fries procederen.

Inwoners van Fryslân zijn welkom om de Friese taal in de rechtszaken van de rechtbank Noord-Nederland en het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden te gebruiken. Zaken van inwoners van de provincie Fryslân worden in beginsel in Leeuwarden behandeld. Een uitzondering betreft een aantal soorten bestuursrechtelijke zaken. Maar daarbij geldt dat vanwege specifieke lokale binding een zaak toch in Leeuwarden kan worden behandeld. Conform artikel 15, lid 2 van de Wet gebruik Friese taal worden verdachten, partijen, getuigen of belanghebbenden er in de correspondentie op gewezen het recht te hebben om tijdens hun zitting Fries te spreken, indien zij in de provincie Fryslân wonen, feitelijk verblijf houden of hun zetel hebben. In het gerechtshofgebouw en het paleis van justitie in Leeuwarden hangen bovendien bordjes waarop die uitnodiging om Fries te spreken is vermeld. Ook op de website van de rechtbank is informatie beschikbaar gesteld over het Fries in het rechtsverkeer.³¹ Tevens werd voor de covid-19 periode bij bezoeken van schoolklassen aan de rechtbank in Leeuwarden ook aandacht besteed aan het recht het Fries te mogen gebruiken in de rechtspraak.

De provincie Fryslân heeft in 2020 een wenkend perspectief geboden om een einde te maken aan de schaarste aan tolken Fries in de rechtspleging. Met de middelen die de provincie ter beschikking heeft gesteld kunnen meerdere tolken Fries worden opgeleid. Hierdoor zijn er nu twee officieel beëdigde tolken Fries. De beschikbaarheid van meerdere tolken Fries kan bijdragen aan een vlotte planning van de zaken waarin ter zitting van de rechtbank of het hof Fries wordt gesproken en naar verwachting zal die beschikbaarheid ook de drempel verlagen voor inwoners van Fryslân om tijdens een rechtszitting Fries te gaan spreken.

²⁹ [Dingtiid - Orgaan foar de Fryske taal](#)

³⁰ [Advys skoalynspeksje Frysk: besteande rolferdieling is goed - Dingtiid](#)

³¹ [Fries in het rechtsverkeer | Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden | Rechtspraak](#)

Om die drempel verder te verlagen zal de provincie Fryslân rondom het Fries ook inzetten op meer bewustwording bij de burgers over hun rechten om in het Fries (mondeling en schriftelijk) te mogen procederen.

De rechtbank en het gerechtshof vragen van hun medewerkers een passieve beheersing van de Friese taal, dan wel de bereidheid om dat te leren. Om de kennis van de Friese taal onder medewerkers te bevorderen organiseren de rechtbank en het gerechtshof bovendien periodiek cursussen Fries voor medewerkers. Met beheersing van de Friese taal kan de inzet van een tolk worden beperkt.

Per 1 december 2020 is de heer Van der Winkel benoemd tot president van de Rechtbank Noord-Nederland. In zijn vorige functie als president van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden heeft hij met Commissaris van de Koning in Fryslân contact onderhouden over onder meer het gebruik van het Fries in de rechtspleging. In 2021 zal er, zoals in de BFTK 2019-2023 opgenomen, vanuit de provincie overleg worden geïnitieerd met de Rechtbank Noord-Nederland en het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden over het gebruik van de Friese taal in de rechtspraak.

Artikel 10 Bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten

De provincie organiseert het bestuurlijk overleg *Mei-inoar foar it Frysk* voor de Friese gemeenten die ook betrokken zijn bij het implementeren van de Wet Gebruik Friese Taal. In 2020 zijn bestuurders en vertegenwoordigers van het adviesorgaan DINGtiid onder leiding van de Commissaris van de Koning op werkbezoek geweest bij bestuurlijk Luxemburg om inspiratie op te doen aangaande het zichtbaar maken van de eigen taal. Ook is in dit jaar verder gewerkt aan het komen tot een gezamenlijke lange termijnagenda voor het Fries. Met alle gemeenten zijn door de provincie overleggen ingepland om in het voorjaar van 2021 afspraken te maken wat de gemeenten de komende jaren concreet willen gaan doen om tenminste 25% meer gebruik te gaan maken van de Friese taal. Dat kan in de vorm van het aantal Friese brieven en gemeentelijke berichtgeving, de gemeentelijke website, aandacht voor de beheersing van het Fries bij vervulling van vacatures, aandacht voor de rol van de gemeente bij het vormgeven aan vroeg- en voorschoolse educatie waarbij zowel Fries als Nederlands aandacht dienen te krijgen, Friese c.q. meertalige bebording in het kader van de zichtbaarheid van het Fries of taalcurricula voor gemeenteambtenaren en baliemedewerkers.

Zelf heeft de provincie begin 2021 het interne beleidsplan *'Fanselssprekkend Frysk'* opgesteld. Hierin staat onder meer opgenomen dat de provincie in 2030 wil dat 90 procent van de medewerkers met directe klantencontacten het Fries mondeling en schriftelijk beheerst. In vacatures komt standaard te staan dat een positieve houding jegens het Fries belangrijk is. Nieuw personeel doet een taaltoets en krijgt aan de hand daarvan eventueel een taal cursus aangeboden.³² Volgens de door de provincie in 2014 vastgestelde taalverordening stelt de provincie in ieder geval de provinciale begroting, de jaarstukken en beleidsnota's in de Friese taal op.³³ Het streven van de provincie is dat informatie vanuit de provincie in flyers, op sociale media en in campagnes standaard tweetalig wordt. Dat is nu vaak nog alleen in het Nederlands omdat Nederlandse versies een groter bereik hebben. Ook is het de bedoeling dat inwoners straks kunnen aangeven dat ze brieven van de provincie voortaan in het Fries willen ontvangen.³⁴

³² [Provincie wil Fries zichtbaarder maken \(e-pages.dk\)](#) [Zichtbaar Fries voor stimuleren taalgebruik - Nieuws - Actueel - Home - Provincie Fryslân](#)

³³ [Feroarderling oangeande it brûken fan de Fryske en de Nederlânske taal mei en troch de bestoersorganen fan de provinsje Fryslân \(overheid.nl\)](#)

³⁴ [Provincie wil Fries zichtbaarder maken \(e-pages.dk\)](#)

In 2018 heeft het Mercator Kenniscentrum in opdracht van DINGtiid onderzoek gedaan naar de rol van het Fries bij gemeentelijke herindelingen in Fryslân (Schukking & Klinkenberg 2018).³⁵ Uit dit onderzoek blijkt dat herindelingen (tot 2018) vaak leiden tot compromissen en soms tot achteruitgang op het gebied van Fries taalbeleid. Mede naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek is extra gelet op het taalbeleid bij de recentere herindelingen. Zo hebben de nieuwe gemeenten intussen een nieuw taalbeleid vastgesteld met daarin aandacht voor de meertalige situatie in die gemeenten. Wel heeft onderzoek van Afûk en Partoer in opdracht van DINGtiid uitgewezen dat gemeenten in Fryslân nog veel meer kunnen doen om het Fries zowel naar binnen als buiten de organisatie meer uit te dragen. DINGtiid heeft op 12 maart 2020 een DINGpetear georganiseerd waarbij wetenschappers en enkele vertegenwoordigers van Friese gemeenten met elkaar in gesprek gingen. In januari 2021 stond een vervolg gepland op dit DINGpetear, maar deze bijeenkomst is door de corona-maatregelen uitgesteld tot nader order.

Inmiddels voldoen alle gemeenten, die vallen onder de Wet gebruik Friese taal, aan de wettelijke verplichting om een taalbeleidsplan vast te stellen. Met dit taalbeleidsplan kan het gebruik van de Friese taal binnen de gemeente bevorderd worden. Bij een deel van de gemeenten moet nog wel verder invulling gegeven worden om hier ook actief uitvoering aan te geven. De hiervoor door de provincie beschikbaar gestelde regeling *Mei-inoar foar it Frysk* wordt verlengd en geactualiseerd. Deze regeling wordt ook beschikbaar gesteld voor semi-overheden in de provincie, zoals Wetterskip Fryslân, Veiligheidsregio, de Meldkamer en gedecentraliseerde rijksdiensten als het Centraal Justiteel Incassobureau (CJIB) en de Belastingdienst.

In 2019 voerde DINGtiid op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken een casestudy uit naar het gebruik van het Fries bij Rijksuitvoeringsorganisaties. Het doel van de casestudy was inzichtelijk krijgen welke rol de Friese taal speelt bij Rijksuitvoeringsorganisaties. Uit de casestudy komt onder andere naar voren dat medewerkers van Rijksuitvoeringsorganisaties bekend zijn met de Wet Gebruik Friese taal en de wettelijke positie van het Fries. Hoewel de betrokken organisaties geen taalbeleid hebben opgesteld, en hiertoe ook geen wettelijke verplichting hebben, is het Fries wel dagelijkse praktijk. DINGtiid raadt aan de organisaties te stimuleren richtlijnen op te stellen voor het gebruik van de Friese taal en wijst hierbij ook op bijvoorbeeld de ondersteuning die Afûk hierbij kan geven. Ook adviseert DINGtiid om intensiever in te zetten op Friese taalbeheersing door middel van cursussen en het inzichtelijk maken van de taalcompetenties van medewerkers. De provincie Fryslân, heeft in haar rol als Taalskipper, met verschillende vertegenwoordigers van Rijksuitvoeringsorganisaties overleg gehad over de aanbevelingen van DINGtiid. Hierbij moet opgemerkt worden dat Rijksuitvoeringsorganisaties onafhankelijk zijn en zelf gaan over de eigen bedrijfsvoering.

Artikel 11 Media

De laatste jaren zijn NOS en regionale omroepen steeds meer gaan samenwerken. In eerste instantie met name online en in de journaals van 12.00 en 15.00 uur. Sinds januari 2021 werkt de landelijke NOS nog intensiever samen met de lokale (NLPO) en regionale publieke omroepen (RPO) doordat de NOS journalisten bij diverse regionale en lokale omroepen heeft gestationeerd. Dit is mogelijk gemaakt door een bijdrage van het Rijk.³⁶ Ook de NOS maakt op haar beurt regelmatig gebruik van beeldmateriaal van de Friese omroep waardoor het vaker dan voorheen voorkomt dat ook interviews van mensen die Fries spreken met ondertiteling te zien zijn op het landelijke NOS-journaal.

³⁵ Weryndieling_Fryske_Gemeenten_-_Web-min.pdf (mercator-research.eu)

³⁶ <https://nos.nl/artikel/2364537-nos-gaat-samenwerking-aan-met-lokale-en-regionaleomroepen.html>

De drie grote Friese mediabedrijven, radio en tv Omrop Fryslân, de kranten Leeuwarder Courant en Friesch Dagblad zijn bezig om voor de jaren 2021 – 2023 een gezamenlijke projectaanvraag voor te bereiden. Deze bij de provincie in te dienen aanvraag richt zich op een werkervaringsprogramma om nieuwe journalisten de Friese taal, cultuur en identiteit machtig te maken. Hierbij is door betrokkenen aanvullend ook gekeken naar subsidiemogelijkheden voor journalisten met minderheidstalen in de Europese context. Hier zijn echter vooralsnog bij de bestaande subsidieregelingen van de Europese Commissie geen passende regelingen aangetroffen.

Bij de uitvoering van de realisatieplannen 2021-2024 van het primair onderwijs ten behoeve van de in *Taalplan Frysk 2030* genoemde ambities, heeft Omrop Fryslân een Friese familievlog als product ontwikkeld voor sociale media en televisie. Met deze vlog wil Omrop Fryslân een koppeling maken tussen thuis en school.

Vanuit de provincie Fryslân wordt al langer breder ingezet dan op enkel de traditionele media die in het Europees Handvest beschreven worden. Verschillende organisaties hebben ook het belang aangegeven van een (laagdrempelig) Fries tijdschrift. Naast het financieren van het literaire tijdschrift *de Moanne*, *Ensafh* en het tijdschrift voor jongeren (LinKk)³⁷ stimuleert de provincie, zover dit past binnen de rol als overheid, ook vernieuwende vormen van Friestalige media. De Ried fan de Fryske Beweging heeft het Friestalige tijdschrift *de Nije* gelanceerd. De Fryske Beweging acht het van belang om meer in te zetten op het stimuleren van laagdrempelige lectuur voor gewone lezers om zo het Fries een functionele taal te maken. Op basis van de huidige vraag van het Friese publiek betreft dit een oplage van 800 – 1000 exemplaren.³⁸

Ook het gebruik van het Fries op sociale media en in podcasts is belangrijk voor het voortbestaan van de Friese taal.

Artikel 12 Culturele activiteiten en voorzieningen

De minister van Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media heeft in 2020 aangegeven dat het Rijk vanaf 2024 uit de gemeentelijke regelingen met de Regionale Historische Centra zal stappen. De minister heeft in zijn antwoord op Kamervragen hierover aangegeven dat het uit bovenstaande regelingen stappen geen gevolgen heeft voor de afspraken in het BFTK en het Europees Handvest en dat hij de bijdragen aan Tresoar zal continueren.³⁹

Met *Explore the North* werkt de provincie aan een productiehuis waar het Fries en meertaligheid centraal staan. Hier wordt verder gebouwd op de legacy van *Lân fan Taal* en worden connecties gemaakt met City of Literature en de proeftuinen van het ministerie van OCW. Zoals hierboven genoemd speelt Leeuwarden City of Literature een belangrijke rol in het versterken van de Friese literaire infrastructuur. Zo wordt er gewerkt aan het opzetten van een Friese *skriuwersskoalle* (schrijversschool), een internationaal residentieprogramma en zal er een Frysk-internationaal project gestart worden ten behoeve van leesbevordering en meertalige geletterdheid met daarbij de literatuur als vertrekpunt. Het project City of Literature levert ook een belangrijke bijdrage aan de zichtbaarheid van Friese taal en literatuur. In 2020 werden zo kaartensets met gedichten uitgedeeld aan voedselbanken en werden aan ouderen in verzorgingstehuizen kaartjes met Friese poëzie gestuurd. Door in te zetten op meer laagdrempelige lectuur wil de provincie de taal voor een breder publiek beschikbaar maken. Hiermee wordt het Fries niet alleen zichtbaarder, maar ook als

³⁷ [LinKk » LinKk, wat is dat?](#)

³⁸ [Glossy 'De Nije' gaat door ondanks geringe verkoop \(frieschdagblad.nl\)](#)

³⁹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/06/25/antwoorden-op-deschrijftelijke-vragen-over-het-bericht-provinsje-tsjin-foarnimmen-minister-slob-om-tresoarof-te-stjitten>

functionele taal gebruikt. Via het productiehuis van *Explore the North* wordt de komende jaren de taal verbonden met andere kunstvormen en wordt de Friese taal ook via lokale, nationale en internationale podia gepresenteerd. Vanuit de provincie Fryslân wordt tevens elke twee jaar een 'Dichter fan Fryslân' aangewezen. Ook stelt de provincie verschillende regelingen voor de Friese literatuur beschikbaar.

Artikel 13 Economisch en sociaal leven

Zoals in 7.1.d is aangegeven heeft wat betreft het aanmoedigen van het gebruik van het Fries in het economische leven de provincie Fryslân in 2020 onderzoek laten uitvoeren naar de economische meerwaarde van de Friese taal.⁴⁰ Hoewel het moeilijk is om de economische meerwaarde van het gebruik van een taal concreet aan te geven, heeft het onderzoek handvatten willen geven hoe bedrijven en organisaties meer aangezet kunnen worden tot het vanzelfsprekend gebruiken van het Fries. Uitvoering van aanbevelingen van dit onderzoek zullen in de loop van 2021 na afloop van de Corona-pandemie verder door de provincie opgepakt worden.

De centrale vraag van het onderzoek dat is uitgevoerd naar de economische meerwaarde van het Fries was: Leidt het gebruik van de Friese taal op de werkvloer tot economisch voordeel? Is er verschil in aanpak of is de locatie van het bedrijf daarbij van doorslaggevend belang? De uitkomsten van het onderzoek geven een genuanceerd beeld, in de zin dat er sterke regionale verschillen zijn. In sommige regio's (Midden en Noord-Oost) speelt het Fries een veel sterkere rol op de werkvloer en in de communicatie met klanten dan in andere (Zuid-West, Zuid-Oost en Waddeneilanden). Opvallend is dat de horeca als sector vooralsnog weinig gebruik maakt van de Friese taal. In regio's waar het Fries een sterke positie heeft kan het meerwaarde hebben in het economisch verkeer.

De taalbevorderingsorganisatie Afûk heeft in het afgelopen jaar het gebruik van het Fries in supermarkten gestimuleerd. In Eastermar is inmiddels een zelfstandige dorpssupermarkt die voornamelijk gebruik maakt van het Fries. Eastermar is een toeristisch watersportdorp. Eerder is er in 2019/2020 ook een pilot aangaande de zichtbaarheid van het Fries gedaan met een landelijke supermarkt, de Albert Heijn in Damwâld en de Dagwinkel in Nijbeets. De Afûk is hierbij geïnspireerd door de Duitse supermarkt EDEKA in Oost Friesland, die tweetalige opschriften in het Duits en 'Ostfreesk' toepast.

Wat betreft het gebruik van de Friese taal in de zorg is door de provincie o.a. samen met het *Network to Promote Linguistic Diversity* (NPLD) tijdens de covid-19 periode een cartoonposter met coronamaatregelen gemaakt in het Fries en ook andere streektaalen. Deze poster met coronamaatregelen is breed over de hele provincie verspreid. Ook is de poster vanuit de provincie naar alle drietalige scholen in de provincie gestuurd zodat op scholen ook Fries materiaal beschikbaar gesteld kon worden aangaande de te nemen maatregelen. Bij de regionale omroep, Omrop Fryslân, is door een reclamespotje hier ook veel aandacht aan gegeven.

Bij de nationale door het Ministerie van VWS ontwikkelde corona-app en site is het Fries, naast het Engels, Duits, Frans, Bulgaars, Roemeens, Pools, Arabisch, Turks en Spaans, voor het eerst als één van de talen meegenomen. Ook de voorlichting met betrekking tot vaccinatie tegen corona is vertaald naar het Fries. De praatplaat voor mensen met een verstandelijke beperking (of mensen die de taal niet goed machtig zijn) is vertaald. Ook de algemene folder over vaccineren tegen corona is in het

⁴⁰ <https://eeadvies.nl/wp-content/uploads/2021/03/De-meerwaarde-van-het-Fries-in-het-economisch-verkeer.pdf>
<https://eeadvies.nl/wp-content/uploads/2021/03/Bijlage-De-positie-van-het-Fries-in-het-economisch-verkeer-Frysk.pdf>

Fries uitgebracht en op de website van de Rijksoverheid geplaatst. De advertentie waarin Foppe de Haan fungeert is tevens in het Fries beschikbaar gesteld. Daarnaast is in het afgelopen jaar een deel van de campagne rond de nieuwe donorwet van het ministerie van VWS in het Fries beschikbaar gemaakt. Dit Friese materiaal is door de provincie Fryslân verspreid onder (netwerken van) huisartsen en ziekenhuizen.

De Friese ziekenhuizen lopen, net als de andere Nederlandse ziekenhuizen, bij hun patiënteninformatie in het algemeen aan tegen het fenomeen laaggeletterdheid (Nederlandse en Friese taal). Daarom wordt er dikwijls voor animaties gekozen om te informeren. Bij deze animaties wordt ook gebruik gemaakt van het Fries. De Afûk onderzoekt welke technologische toepassingen beschikbaar en bruikbaar zijn voor het Fries. Om taal een mooie plek in het ziekenhuis in de Friese hoofdstad te geven heeft inmiddels het eerder voor de Culturele Hoofdstad ontwikkelde kunstwerk 'taalpaviljoen' een permanente plek gekregen bij het ziekenhuis MCL.

In 2020 heeft de Afûk binnen het reguliere Fries in het zorgproject verder ook aandacht voor het Fries gevraagd bij de thuiszorg en de wijk- en gebiedsteams in het Sociale Domein. Er is een magazine uitgebracht met praktijkvoorbeelden waarbij duidelijk gemaakt wordt dat het gebruik van de Friese taal duidelijk meerwaarde heeft. Ook is er een digitale cursus ontwikkeld voor het gebruik van het Fries in de zorg, een e-learning om Fries te leren verstaan en uitleg bij Friese termen die in de zorg gebruikt worden.

Het lectoraat Meertaligheid & Geletterdheid van NHL Stenden Hogeschool heeft in 2019 een onderzoek uitgevoerd naar de positie van het Fries en meertaligheid binnen de zorgopleidingen in het HBO en in het werkveld. Uit het onderzoek is gebleken dat (moeder)taal als kwaliteitsaspect van zorg een item is dat door alle opleidingen en vertegenwoordigers uit het werkveld wordt onderstreept, maar tot nog toe onderbelicht is gebleven in het curriculum. In samenwerking met de Afûk wordt er op ingezet dit te veranderen.

Fryslân ziet zichzelf steeds meer als talenlaboratorium waar twee talen een belangrijke rol naast elkaar vervullen. Ook vanuit de Nederlandse context kan hier meer geleerd worden over het begrijpen van meertaligheid en het werken met meertaligheid. Een voorbeeld van onderzoek dat ook de sociale prestige van de Friese taal kan verhogen is het onderzoek van Evelyn Bosma en Naomi Nota, over hoe tweetalige kinderen in Fryslân lezen.⁴¹ Het onderzoek won in november 2020 de Klokhuis Wetenschapsprijs.

Artikel 14 Grensoverschrijdende uitwisselingen

Onder artikelen 7.1e, 7.1i en 7.3 is reeds uitgebreid ingegaan op diverse grensoverschrijdende projecten waar de provincie aan deelneemt.

⁴¹ [Cognate facilitation in Frisian–Dutch bilingual children’s sentence reading: An eye-tracking study - ScienceDirect](#)

II. Nedersaksisch

Naast de betrokken overheden hebben o.a. de volgende taalorganisaties en instanties gereageerd op het verzoek om input: SONT, IJsselacademie, Levende Talen Nedersaksisch, Huus van de Taol, leerstoel Nedersaksisch, Centrum Groninger Taal en Cultuur, Erfgoedcentrum Achterhoek Liemers, Kreenk vuur de Twentse Spraak. De geleverde input is op directe en indirecte wijze meegenomen in de onderstaande rapportage met betrekking tot het Nedersaksisch. Over het algemeen hebben de organisaties input geleverd over hun activiteiten aangaande het Nedersaksisch en aangegeven waar volgens hen de grootste aandachtspunten voor het Nedersaksisch liggen.

Implementatie van deel II van het Handvest

Artikel 7.1.a erkenning van de taal als uiting van culturele rijkdom

In 2018 sloot het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties met de provincies Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland en Fryslân en de gemeenten Weststellingwerf en Ooststellingwerf het convenant Nedersaksisch. In het najaar van 2021 vindt de werkconferentie Nedersaksisch plaats waar o.a. bekeken zal worden waar de Nedersaksische overheden elkaar verder kunnen versterken op het gebied van de Nedersaksische taal.

De Streektaalorganisaties Nedersaksisch Taalgebied (SONT) constateert dat het convenant Nedersaksisch over het algemeen een positieve impact heeft, maatschappelijk en bij diegenen die de taal gebruiken. De taal wordt serieuzer genomen en bij taalgebruikers is er een gevoel van erkenning en trots op de eigen taal. De media schrijven vaker en op een positieve manier over de regionale taal. Steeds vaker worden ook teksten in de betreffende Nedersaksische variant gepubliceerd. Tegelijkertijd merken verschillende organisaties op dat het Nedersaksisch vaak nog gezien wordt als een dialect van het Nederlands. Een project van de leerstoel Nedersaksisch moet inzicht geven in het gebruik van het Nedersaksisch en hoe sprekers hun dialect positioneren ten opzichte van het Nederlands. De organisaties wijzen op het belang van een goede 'marktpositionering' van het Nedersaksisch. Vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken is in het kader van het convenant Nedersaksisch €25.000,- beschikbaar gesteld. Dit is gebruikt voor gezamenlijke marketing en communicatiemiddelen van de taalorganisaties. Dit is weggezet bij het Historisch Centrum Overijssel.

Provinciale en gemeentelijke overheden in het Nedersaksisch taalgebied hebben in hun cultuurnota's uitvoering gegeven aan het Nedersaksisch. In sommige gevallen is ook (aanzienlijk) meer budget ter beschikking gesteld. Dit laatste geldt met name voor de provincie Gelderland. Drie Achterhoekse gemeenten (Aalten, Oost-Gelre en Winterswijk) hebben zich laten inspireren door het convenant om hun gezamenlijke *Arfgoodnota* in het Nedersaksisch op te stellen. Enkele politieke partijen hebben het Nedersaksisch opgenomen in het verkiezingsprogramma voor de Tweede Kamerverkiezingen van 17 maart 2021.

Daarnaast signaleert SONT dat streektaalorganisaties meer belangstelling rapporteren als het gaat om deelname aan activiteiten, zoals cursussen. De streektaalorganisaties werken onderling meer samen (in de Stuurgroep Nedersaksisch) en voeren overleg met de coördinerende Nedersaksische overheid, momenteel Weststellingwerf.

Na ondertekening van het convenant hebben de streektaalinstelling van Urk en de historische vereniging van Bunschoten-Spakenburg belangstelling getoond om aansluiting te vinden bij het convenant. In beide gemeenten wordt ook Nedersaksisch gesproken. Vanuit de convenantpartners lopen gesprekken met beide gemeenten.

Artikel 7.1.b verzekeren dat bestaande of nieuwe bestuurlijke indelingen geen belemmeringen vormen voor de bevordering van de taal

Er zijn geen voorgenomen nieuwe bestuurlijke indelingen die een belemmering vormen voor de taal. Vanuit de provincies bestaat er ambtelijk en bestuurlijk overleg over het Nedersaksisch. Diverse taalorganisaties zien graag een versnelling van dit overleg, met name op het gebied van gezamenlijke programmering en financiering. Tijdens de werkconferentie in het najaar van 2021 zal worden bekeken waar de Nedersaksische overheden elkaar verder kunnen versterken. De uitvoeringsorganisaties zelf hebben zich sinds 2020 verenigd in een overkoepelende stuurgroep Nedersaksisch.

Artikel 7.1.c vastberaden optreden ter bevordering van de taal

Naast het in 2018 gesloten convenant Nedersaksisch is de taal specifiek benoemd in cultuurnota's en uitvoeringsprogramma's van de betrokken provincies:

- Gelderland: het bevorderen van het Nedersaksisch is opgenomen als een beleidsdoel in de Uitgangspuntennotitie Cultuur en Erfgoed (2021).⁴² Daarnaast heeft de regio Oost Achterhoek een erfgoednota opgesteld in en over het Achterhoeks.⁴³
- Overijssel: de inzet op de Nedersaksische taal en cultuur is opgenomen in de cultuurnota 2021-2024, daarnaast vond de Statenvergadering van 3 maart 2021 in het Nedersaksisch plaats, als bijzonder voorbeeld.⁴⁴
- Drenthe: de inzet voor het Drents en het Nedersaksisch is meegenomen in de cultuurnota 2021-2024.⁴⁵ Ook de Statenvergadering van eind maart is in het Drents gehouden.
- Groningen: het bevorderen van het Nedersaksisch is als beleidsdoel opgenomen in het Uitvoeringsprogramma 2021-2024.⁴⁶
- Fryslân: voert een breed beleid meertaligheid waarin een groot aantal streektaalen - waaronder het Stellingwerfs - wordt meegenomen. Dit onderdeel van het Taalbeleid is opnieuw bevestigd in de notitie Nij Poadium 2021-2024 voor Kunst & Cultuur, Taal & Onderwijs en Erfgoed.

Daarnaast is maart de *streektaelmaand*. Gedurende deze maand wordt bij zoveel mogelijk overheden de Nedersaksische taal in het licht gezet, bijvoorbeeld door het gebruik hiervan tijdens vergaderingen. Verschillende organisaties wijzen op het belang van een meer overkoepelende inzet op het Nedersaksisch (zie ook artikel 7.1.b). Hier wordt tijdens de werkconferentie in het najaar van 2021 verder op ingezet.

Artikel 7.1.d vergemakkelijking en/of aanmoediging van het gebruik van de taal, in gesproken en geschreven vorm, in het openbaar leven (bijvoorbeeld onderwijs, justitiële autoriteiten, bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten, media, culturele activiteiten en voorzieningen, economisch en sociaal leven en/of grensoverschrijdende uitwisselingen) en het particuliere leven

Diverse organisaties signaleren dat in het openbaar leven nog maar mondjesmaat gebruik wordt gemaakt van het Nedersaksisch en pleiten voor bevordering vanuit overheden. Veel provincies nemen in dit kader deel aan de *streektaelmaand* (zie ook 7.1.e). De organisaties zien daarnaast een

⁴² [Uitgangspuntennotitie Cultuur en Erfgoed \(gelderland.nl\)](https://uitgangspuntennotitie.cultuur-en-erfgoed.gelderland.nl)

⁴³ https://erfgoedooostachterhoek.nl/wp-content/uploads/sites/3/2020/10/Arfgoodnota_Achterhoeks-2021-2024.pdf

⁴⁴ [Cultuur - Provincie Overijssel](#)

⁴⁵ [Cultuurnota Drenthe 2021 – 2024: Cultuur om te delen - Provincie Drenthe](#)

⁴⁶ [Provincie-Groningen-Wij-zijn-cultuur-2021-2024.pdf \(cultuurnotagroningen.nl\)](#)

ondersteunende rol weggelegd voor media. De provincie Overijssel heeft in het kader van gebruiksmogelijkheden voor het Nedersaksisch een vergelijkend onderzoek uit laten voeren.⁴⁷ De provincie wil de uitkomsten van het rapport toelichten en delen tijdens de werkconferentie Nedersaksisch. Hierdoor moet een beter beeld ontstaan bij overheden en organisaties van wat er mogelijk is onder de huidige erkenning van het Nedersaksisch.

Binnen de provincies bestaan diverse initiatieven en subsidieregelingen ten behoeve van het Nedersaksisch. Zo is er in de cultuurnota van de provincie Drenthe financiële ruimte op het gebied van streektaal en zijn er ook middelen voor gezamenlijke Nedersaksische projecten. De provincie Fryslân en de gemeenten Oost- en Weststellingwerf hebben vanaf 2020 een gezamenlijke subsidieregeling Stellingwerfs die is gericht op de bevordering van het Stellingwerfs. De provincie Groningen financiert vanuit het Uitvoeringsprogramma het Centrum Groninger Taal en Cultuur, de steunfunctie voor immaterieel erfgoed. Deze instelling heeft zowel een wetenschappelijke functie als een publiekstaak. Daarnaast is in de subsidieregeling 2021-2024 het bevorderen van het Nedersaksisch als doel opgenomen en zijn er financiële middelen beschikbaar voor Nedersaksische culturele projecten. In Overijssel bestaat de subsidieregeling “het verhaal van Overijssel” die inzet op immaterieel erfgoed waaronder ook het Nedersaksisch valt.

Wat betreft het gebruik van de Friese taal en andere streektalen in de zorg is door de provincie Fryslân o.a. samen met het *Network to Promote Linguistic Diversity* (NPLD) tijdens de covid-19 periode een cartoonposter met corona-maatregelen gemaakt in het Fries en ook in andere dialecten/streektalen. Deze poster met corona-maatregelen is in de verschillende (streek)talen/dialecten door verschillende streektalenorganisaties breed over de hele provincies Fryslân, Limburg en Overijssel verspreid.

Ook particulier is er aandacht voor het Nedersaksisch. Zo heeft de Feestfabriek in 2020 een verhalenboek in het Achterhoeks uitgebracht.⁴⁸ Een deel van de opbrengst zal door de Feestfabriek ingezet worden om het Achterhoeks in stand te houden. De organisatie is bezig met het ontwikkelen van een lesprogramma.

De Gelderse werkconferentie die voor het voorjaar van 2020 gepland stond heeft geen doorgang kunnen vinden in verband met covid-19.

Artikel 7.1.e instandhouding en ontwikkeling van banden, op de door dit Handvest bestreken terreinen, tussen groepen die de taal gebruiken in de Staat; totstandkoming van culturele betrekkingen met groepen die andere talen gebruiken

Er vindt periodiek bestuurlijk en ambtelijk overleg plaats tussen de Nedersaksische overheden. Momenteel ligt het voorzitterschap van dit overleg bij de gemeente Weststellingwerf. Wanneer nodig wordt ook het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties uitgenodigd voor het ambtelijk overleg.

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft in 2017 en 2019 twee symposia georganiseerd waarmee het sprekers van de erkende talen bijeenbracht. Het ministerie is voornemens dit symposium in 2021 weer te organiseren, dit zal mogelijk plaats vinden in de provincie Fryslân.

⁴⁷ [Rapport Mangs wa, ait nich](#)

⁴⁸ [Verhalenboek moet Achterhoeks stimuleren | REGIO8](#)

Ook is er vanuit de coördinerende overheid in het Nedersaksisch taalgebied regelmatig overleg met de streektaalorganisaties en SONT. SONT is de koepelorganisatie van de Nedersaksische streektaalinstellingen. SONT werkt met andere Nederlandse instellingen samen in het Europees Bureau voor Kleine Talen (EBLT). Een voorbeeld van de samenwerking is de talendag in september 2019, waarop naast Friese zich ook Nedersaksische poëten manifesteerden.

Artikel 7.1.f voorzien in vormen en middelen voor het onderwijs in en de bestudering van de taal op alle daarvoor in aanmerking komende niveaus

De Nederlandse onderwijswetgeving biedt, zoals in eerdere rapportages aangegeven, de mogelijkheid tot het gebruik van Nedersaksisch in het onderwijs en de kinderopvang. Het Nedersaksisch maakt geen onderdeel uit van de kerndoelen in het primair en voortgezet onderwijs. Scholen kunnen zelf de keuze maken om het Nedersaksisch al dan niet aan te bieden. De betrokken provincies hebben voor het Nedersaksisch geen wettelijke taak in het onderwijs, maar zoeken wel naar manieren om het gebruik van het Nedersaksisch binnen het onderwijs te stimuleren. Tijdens de werkconferentie Nedersaksisch wordt verder gekeken naar mogelijkheden om de Nedersaksische overheden gezamenlijk te kunnen voorzien in behoeften die het lokale en regionale beleid overstijgen, maar die wel complementair zijn en als nodig worden beschouwd. Meer gecentraliseerde samenwerking is ook een wens die leeft bij de taalorganisaties.

In 2019 is de docentenvereniging Levende Talen Nedersaksisch opgericht, als dochtervereniging van de brede Vereniging voor Leraren in Levende Talen. Levende Talen Nedersaksisch heeft als doelstelling het bevorderen van het onderwijs in en over het Nedersaksisch, het bevorderen van de ontwikkeling, verspreiding en uitwisseling van geschikte leermiddelen in en over het Nedersaksisch en het bevorderen en aanbieden van professionaliseringsactiviteiten voor leraren ten aanzien van onderwijs in en over het Nedersaksisch. In 2019 heeft Levende Talen Nedersaksisch een studiedag georganiseerd in het kader van het professionaliseren van leraren. Hierbij hebben 27 deelnemende leraren een scholingscertificaat ontvangen. Deelnemende leraren waren afkomstig uit het PO, VO, mbo en hbo (pabo). In 2021 wordt de studiedag uitgesmeerd over vier dagdelen, in vier verschillende regio's binnen het Nedersaksisch taalgebied: deze Streektaalestafette vindt plaats in de laatste week van oktober. Streven is 200 deelnemende leerkrachten verspreid over vier regio's te bereiken. Levende Talen Nedersaksisch draagt ook bij aan de professionalisering van leerkrachten door bij te dragen aan brede scholingsevenementen en congressen voor leraren op het gebied van (taal)onderwijs.

Basisonderwijs

Verschillende streektaalorganisaties verzorgen materialen waarmee lessen in het Nedersaksisch gegeven kunnen worden. Het Huus van de Taol in Drenthe maakt diverse onderwijsprogramma's, waaronder *Wiesneus*.⁴⁹ *Wiesneus* is een methode Nedersaksisch voor het basisonderwijs en is naast het Drents ook beschikbaar in de andere varianten van het Nedersaksisch. In de Stellingwerfse gemeenten geldt een ontheffing van de provincie Fryslân op het aanbieden van het vak Fries op basisscholen als daarvoor in de plaats het Stellingwerfs onderwezen wordt. Hiervoor wordt het vak *Heemkunde* gegeven, waarbinnen aandacht is voor zowel de Stellingwerfse taal als cultuur. Overig aanbod is afkomstig van het Historisch Centrum Overijssel (Mijn Stad Mijn Dorp).⁵⁰ Daarnaast zijn er met het Historisch Centrum Overijssel afspraken over de programmalijn Nedersaksisch, waarin projecten en initiatieven samenkomen die gericht zijn op het integreren van de Nedersaksische taal binnen alle onderwijsniveaus van Overijssel, van primair onderwijs tot hbo. Het Centrum Groninger Taal en Cultuur heeft materiaal voor het primair onderwijs ontwikkeld. Dit zal in 2021 getest worden.

⁴⁹ www.wiesneus.nl

⁵⁰ [Mijn Stad Mijn Dorp](http://MijnStadMijnDorp.nl)

Voortgezet onderwijs

Hoewel wetgeving het mogelijk maakt het Nedersaksisch als vak aan te bieden, wordt daar op een uitzondering na door scholen in het voortgezet onderwijs momenteel geen gebruik van gemaakt. In Groningen loopt op het moment een pilot van het Centrum Groninger Taal en Cultuur van 10 lessen Gronings voor het voortgezet onderwijs. Deze pilot wordt ondersteund door de provincie. Doel is om vanaf schooljaar 2021-2022 de lesstof aan te bieden. Daarnaast heeft de IJsselacademie een uitgave *'Jouw taal hoort bij jou'* (Bangma & Zwart 2017), met zes lessen voor het vmbo over taal en attitude. Deze wordt echter niet meer actief verspreid.

Mbo

De IJsselacademie verzorgt in Overijssel gastlessen op het mbo. Het voornemen is om 'Streektaal in de zorg' verder uit te breiden naar een breed aanbod voor burgerschap. Dit komt naar verwachting in 2021 tot een eerste pilot met nieuw materiaal voor vier van de mbo-sectoren.

Hbo

Binnen het hbo wordt alleen op de pabo's en lerarenopleiding aandacht besteed aan het Nedersaksisch. Diverse pabo's in het Nedersaksisch taalgebied besteden aandacht aan het Nedersaksisch.⁵¹ Bij de lerarenopleidingen Nederlands wordt in het kader van taalkunde in algemene zin aandacht besteed aan het Nedersaksisch. De sectie Levende Talen biedt (beperkt) professionaliseringactiviteiten aan voor leraren die zich willen bekwamen in specifieke didactiek ten aanzien van het Nedersaksisch.

Artikel 7.1.g verschaffen van voorzieningen om degenen (ook volwassenen) die de taal niet spreken in staat te stellen deze taal te leren

De Nedersaksische overheden ondersteunen diverse initiatieven van taalorganisaties die volwassenen in staat stellen de taal te leren. Wegens de coronacrisis kunnen cursussen in bepaalde gevallen momenteel niet plaats vinden.

De *Stellingwarver Schrieversronte* heeft in 2020, naast de jaarlijkse gemeentelijke en provinciale subsidie, subsidie ontvangen van de provincie Fryslân en de gemeenten Oost- en Weststellingwerf om een online lesprogramma 'Leer Stellingwarfs op internet' te ontwikkelen.

In Gelderland is de subsidie aan het Erfgoedcentrum Achterhoek Liemers, die namens de provincie het gebruik van de streektaal bevordert en daartoe activiteiten organiseert, voor de komende beleidsperiode verhoogd. Hiermee kan een betere aansluiting worden gemaakt met de taalinstellingen elders in het taalgebied.

In het nieuwe activiteitenplan van het Historisch Centrum Overijssel dat namens de provincie Overijssel inzet op streektaal (en cultuur) worden initiatieven ontplooid om de laagdrempelige (digitale) toegankelijkheid van het Nedersaksisch als taal te vergroten om zo het gebruik te stimuleren door sprekers en niet-sprekers.

In Drenthe worden het *Huus van de Taol* en het *Drènts Liedtiesfestival* financieel ondersteund. Het Huus van de Taol bevordert het gebruik van de streektaal via verschillende activiteiten en biedt

⁵¹ Hanze-pabo: 1 workshop in leerjaar 2 voor alle studenten van de academische pabo; NHL-Stenden-pabo: in elk leerjaar aanbod voor streektalen en meertaligheid (vanuit lectoraat Meertaligheid); Saxion: voornemens een vast gastcollege in te plannen in leerjaar 2 voor alle pabo-studenten.

kennis en expertise aan. Het *Drèents Liedtiesfestival* richt zich op jongeren en het gebruik van streektaal in de muziek.

Het Centrum Groninger Taal en Cultuur verzorgt diverse projecten en cursussen in het Gronings. Daarnaast wordt vanuit de wetenschappelijke functie onderzoek gedaan naar het gebruik van het Gronings. In projectvorm komen deze twee takken samen in bijvoorbeeld *Woordwark*, een soort levend digitaal woordenboek waarbij het gebruik van het Gronings en de ontwikkeling daarvan wordt bijgehouden en onderzocht.

Artikel 7.1.h bevordering van studie en onderzoek van de taal aan universiteiten of gelijkwaardige instellingen

De Rijksuniversiteit Groningen heeft in 2018 voor de periode van vier jaar een hoogleraar Nedersaksisch aangesteld. Over de periode na 2022 is op dit moment nog niets bekend. Er wordt op universitair niveau geen onderwijs geboden in of over het Nedersaksisch.

Hoger onderwijsinstellingen zijn vrij in het bepalen van het eigen opleidingsaanbod. Daarbij wordt samengewerkt met diverse betrokkenen. In het hbo heeft iedere sector bijvoorbeeld een eigen sectoraal adviescollege en in het wo zijn de decanen van faculteiten per discipline verenigd in de Discipline Overleg Organen. In deze overlegorganen wordt onder andere gekeken of herziening en/of uitbreiding van het opleidingsaanbod nodig en wenselijk is. Hierover vindt ook overleg plaats met het werkveld. Vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wordt de macrodoelmatigheid van nieuw opleidingsaanbod in het hoger onderwijs getoetst. Dit macrodoelmatigheidsbeleid in het hoger onderwijs dient ertoe dat studenten na hun studie goed terecht komen en dat het opleidingsaanbod aansluit op de grootste behoeften van de arbeidsmarkt, maatschappij en wetenschap.

Artikel 7.1.i bevordering van internationale uitwisselingen, op de door het Handvest bestreken terreinen, voor de taal

De provincies Gelderland en Overijssel werken samen met het *Landschaftsverband Westfalen Lippe* (Münster) met als doel afstemming over cultuur- en erfgoedbeleid, waaronder mogelijk ook activiteiten op het terrein van de streektaal (is nu nog in ontwikkeling).

Vanuit Drenthe zijn verschillende projecten ondersteund die samenwerking tussen Nedersaksische partners uit Drenthe en Duitsland bevorderden. Een voorbeeld is een uitwisseling van muzikanten uit Drenthe en Duitsland met als doel om gezamenlijk muziek te maken.

SONT neemt daarnaast onder de zogeheten 'gaststatus' sinds 2019 deel aan de *Bundesraat für Nedderdütsch*, te Hamburg. Daarin is de toepassing van het Handvest hoofdonderwerp, zowel voor de Duitse deelstaten onder deel III (zoals Sleeswijk- Holstein) als deel II (bijvoorbeeld Nedersaksen). De problematiek van Nederduits en het Nedersaksisch is gelijksoortig en uitwisseling wordt als nuttig ervaren door SONT. Zo heeft SONT de werking en impact van het Convenant Nedersaksisch toegelicht en ziet het SONT mogelijkheden om van Nedersaksische kant voorbeelden ontleen. Zoals de werking van het *Niederdeutschsekretariat*, dat overzicht houdt en zaken aansnijdt in deelstaatverband en dat hét aanspreekpunt is in nationaal verband.

Artikel 7.2 wegnemen van alle ongerechtvaardigde vormen van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur betreffende het gebruik van de taal

Bij de uitvraag aan de taalorganisaties voor het Nedersaksisch werd door de sectie Levende Talen Nedersaksisch met betrekking tot dit artikel een onderscheid gesignaleerd. Het betreft een vermeend onderscheid door het ontbreken van een passage in de wet met betrekking tot het gebruik van het Nedersaksisch in het vmbo-onderwijs. Hoewel hier geen expliciete passage bestaat, zijn er wettelijk gezien geen beperkingen om het Nedersaksisch in het vmbo te gebruiken.

Artikel 7.3 kweken van onderling begrip tussen alle linguïstische groepen van het land; opnemen van de eerbiediging van, het begrip voor en de tolerantie ten aanzien van de taal in de doelstellingen van onderwijs en opleiding; aanmoedigen van massamedia om de eerbiediging van, het begrip voor en de tolerantie ten aanzien van de taal in hun doelstellingen op te nemen

Bij de uitvraag aan de taalorganisaties voor het Nedersaksisch werd door de organisaties gewezen op een rapport van de Taalunie: 'Standaardtaal en talige diversiteit in het onderwijs'. Een van de adviezen in het rapport wordt als problematisch ervaren voor het bevorderen van het gebruik van streektaalen. Het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap verdiept zich verder in het rapport en het signaal, afgegeven door de taalorganisaties.

Artikel 7.4 rekening houden met de behoeften en wensen naar voren gebracht door de groep die de taal gebruikt; in het leven roepen van een orgaan ten behoeve van het uitbrengen van advies aan de autoriteiten inzake alle aangelegenheden betreffende de taal

Zoals gezegd werken de Nedersaksische taalorganisaties sinds 2020 samen in de Stuurgroep Nedersaksisch. Dit betreft een eigen initiatief vanuit de streektaalorganisaties en is niet in opdracht van lokale of nationale autoriteiten ingesteld.

III. Limburgs

Naast de betrokken overheden hebben o.a. de volgende taalorganisaties en instanties gereageerd op het verzoek om input: Raod veur 't Limburgs, Veldeke Limburg, Vereniging Levende Talen Limburgs, De Nieuwste pabo te Sittard, Fontys Hogeschool Kind en Educatie te Venlo, Universiteit Maastricht - leerstoel Taalcultuur in Limburg, Vereniging van Limburgse Bibliotheken en Huis voor de Kunsten Limburg. Op verzoek van een aantal van de betrokkenen heeft Huis voor de Kunsten Limburg de coördinatie van de input van de genoemde organisaties op zich genomen. De geleverde input is op directe en indirecte wijze meegenomen in de onderstaande rapportage met betrekking tot het Limburgs. Over het algemeen hebben de organisaties input geleverd over hun activiteiten aangaande het Limburgs en aangegeven waar volgens hen de grootste aandachtspunten voor het Limburgs liggen.

Implementatie van deel II van het Handvest

Artikel 7.1.a erkenning van de taal als uiting van culturele rijkdom

Op 15 maart 2019 organiseerde de Provincie Limburg in samenwerking met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in de ECI Cultuurfabriek in Roermond de Taalafel Limburgs. Een groep van organisaties en individuele personen die betrokken zijn bij het Limburgs ging daar in gesprek over de actuele positie en toekomst van het Limburgs. Tijdens de sessie werd ook gesproken over de mogelijke meerwaarde van een Convenant Limburgs. De aanwezigen zagen een dergelijk convenant vooral als een bevestiging van de volwaardigheid van de Limburgse taal. Bovendien kon met de ondertekening van een dergelijk convenant de vanzelfsprekendheid van het gebruik van het Limburgs in alle domeinen van de Limburgse maatschappij benadrukt worden.

In de loop van 2019 werd een traject met de verschillende organisaties opgestart, dat heeft geleid tot een voorzet voor een tekst die in het convenant zou worden opgenomen. Op 6 november 2019 werd in Venlo, tijdens het door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties georganiseerde streektaalensymposium 'Spreek maar', het Convenant Limburgse Taal ondertekend door de minister van Binnenlandse Zaken en toenmalig gedeputeerde Ger Koopmans namens de Provincie Limburg. De partijen gaan zich inspannen en samenwerken om het Limburgs als regionale taal in Nederland te behouden, het gebruik ervan te bevorderen én om de positie van het Limburgs te verstevigen. Ook een aantal maatschappelijke organisaties en onderwijs- en taalorganisaties uit Limburg gaven daar, door het zetten van hun handtekening, aan dat zij de komende jaren met het Limburgs aan de slag willen. Bij de ondertekening werd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Provincie Limburg een totaalbedrag van €50.000 voor het Limburgs beschikbaar gesteld. Het bedrag is door middel van een prijsvraag ingezet voor de ontwikkeling van educatief materiaal in het Limburgs. Op de implementatie van het convenant en de prijsvraag wordt in de overige artikelen verder ingegaan.

Artikel 7.1.b verzekeren dat bestaande of nieuwe bestuurlijke indelingen geen belemmeringen vormen voor de bevordering van de taal

Geen veranderingen ten opzichte van de vorige rapportage.

Artikel 7.1.c vastberaden optreden ter bevordering van de taal

De Raad veur 't Limburgs, een adviescommissie van Gedeputeerde Staten van de Provincie Limburg met betrekking tot het Limburgs, heeft zijn visie op het toekomstig taalbeleid en zijn eigen rol daarin beschreven in het visiestuk 'Toekomstig taalbeleid: de verduurzaming van het Limburgs'.

Uit de visiestukken van de verschillende taalorganisaties en uit bevraging van belanghebbenden bleek dat er binnen het Limburgse taalveld een grote behoefte bestond aan verdere professionalisering. De Provincie Limburg gaf het Huis voor de Kunsten Limburg, dat de centrale rol van procesbegeleider in het Limburgse taalveld speelt, in 2020 de opdracht te inventariseren welke behoeften er binnen het veld bestonden. Het was de bedoeling dat deze raadplegingen op verschillende locaties in Limburg zouden plaatsvinden, maar dit werd verhinderd door de Covid-pandemie. In plaats daarvan is gewerkt met telefonische interviews. Het resultaat van deze aanpak is beschreven in het plan van aanpak *Aon de geng*⁵² dat door het Huis voor de Kunsten Limburg in nauw overleg met de belanghebbende organisaties werd opgesteld. In dit plan van aanpak wordt uitgegaan van het standpunt dat het gebruik van het Limburgs in alle domeinen van de Limburgse maatschappij genormaliseerd wordt. Om dit doel te bereiken worden een aantal concrete acties beschreven en is een prioritering aangebracht. Ook de adviezen en aanbevelingen van het Comité van Experts in de zesde rapportage van de Raad van Europa, ten aanzien van het Limburgs, zijn in deze prioritering meegenomen. De doelgroep waar in eerste instantie de focus op ligt, zijn kinderen van 0 tot en met 12 jaar. Dit betekent dat de Limburgse taal in de domeinen van de kinderopvang en het onderwijs en het daarbij behorende Umfeld (verloskundigen, kraamzorg, consultatiebureaus, GGD, bibliotheken en gemeentes) prioriteit krijgt. Parallel daaraan krijgt de Limburgse taal in de media, communicatie en openbare ruimte continue aandacht om het ingezette beleid bij een groot publiek onder de aandacht te brengen.

Vanuit dit plan van aanpak zijn in 2020 een aantal eerste acties uitgezet. Het Huis voor de Kunsten Limburg heeft voor de Provincie Limburg een prijsvraag georganiseerd in het kader van het beschikbare budget van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Provincie Limburg. De prijsvraag is eind november 2020 gelanceerd met een bijbehorend webinar. Het webinar was op dinsdag 1 december live te volgen voor geïnteresseerden zoals creatieve makers, dialectliefhebbers, schrijvers, onderwijskundigen, docenten, kinderopvangorganisaties, bibliotheken en alle andere personen met een goed idee om de Limburgse taal bij 0 tot en met 12-jarigen te promoten. Ter inspiratie zijn praktijkvoorbeelden uit andere taalgemeenschappen aan bod gekomen. Uiteindelijk namen er 27 initiatiefnemers deel aan de prijsvraag, waarvan er vier in maart 2021 tot prijswinnaar zijn benoemd. De winnaars ontvangen elk een bedrag van €12.500 voor de uitvoering van het project. De overige 23 projecten zullen in overleg met de initiatiefnemers door Huis voor de Kunsten Limburg in het taalveld verspreid worden, in de hoop dat door samenwerking meer initiatieven gerealiseerd kunnen worden. In het kader van de prijsvraag hebben er, op initiatief van de regionale omroep L1, thema-uitzendingen op televisie en radio plaatsgevonden. In deze uitzendingen stonden de winnende initiatieven centraal en er werd daarnaast ook aandacht gegeven aan het belang van de streektaal voor kinderen.

Met de kinderopvangorganisatie MIK & PIW Groep is een eerste brainstormsessie gehouden om behoeftes op te halen ten aanzien van (digitaal) lees-, zing- en lesmateriaal. Daarna is de organisatie zelf aan de slag gegaan om tot beleid te komen over dit onderwerp. De resultaten daarvan verschijnen in 2021.

Veldeke Limburg, de vereniging die het behoud en het gebruik van de Limburgse taal als doelstelling heeft, startte in 2019 een traject op met als doel een heroriëntering van de rol en functie van de

⁵² <https://www.veldeke.net/wp-content/uploads/2020/12/Plan-van-aanpak-Limburgse-taal-2020-def.pdf>

organisatie. De resultaten van dit traject zijn beschreven in het visiedocument *Op waeg nao 'n laeve lank Limburgs* dat de basis vormt voor het toekomstig beleid van Veldeke.⁵³

Artikel 7.1.d vergemakkelijking en/of aanmoediging van het gebruik van de taal, in gesproken en geschreven vorm, in het openbaar leven (bijvoorbeeld onderwijs, justitiële autoriteiten, bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten, media, culturele activiteiten en voorzieningen, economisch en sociaal leven en/of grensoverschrijdende uitwisselingen) en het particuliere leven

De Provincie Limburg speelt een stimulerende rol in het vergroten van het gebruik van het Limburgs in het openbare leven en de media. Door samenwerking met partijen in het veld, waarbij Huis voor de Kunsten Limburg de centrale partnerorganisatie is, wordt er de komende jaren ingezet op een professionalisering, modernisering en verjonging van het Limburgse taalveld. Daarmee moet het taalveld zich slagvaardig richten op partners, de jeugd en de toekomst van de Limburgse taal.

Limburgs in de maatschappij

Het Limburgs wordt breed gedragen door de Limburgse maatschappij. Er werden dan ook in deze verslagperiode veel projecten en activiteiten georganiseerd rond de Limburgse taal door organisaties in het veld. Veel van deze activiteiten worden uitgevoerd door betrokken en enthousiaste vrijwilligers, Limburgers die hart hebben voor het Limburgs. Ze doen dit vaak met eigen financiële middelen of beperkte externe middelen. Door de Covid-pandemie in 2020 waren de activiteiten uiteraard vooral in 2019 geconcentreerd. In dit kader zijn onder meer te noemen: Festival Sjiek, een tweetalig cultureel festival dat in januari 2019 werd georganiseerd door een groot aantal organisaties die hiervoor samenwerkten in het Taal- en Letterenplatform (TaLeP). In 2020 werd dit festival vernieuwd en kreeg het de naam *Watbleef?!*, waarbij een online quiz georganiseerd werd. Andere manifestaties in 2019 waren: *De Nach van 't Limburgse Leed* (21 september), de provinciale finale van de Declamatiewedstrijd voor basisschoolleerlingen (25 mei), de Dag van de Moedertaal (21 februari) en de Limburgse Taalquiz (8 oktober), dit laatste op initiatief van Veldeke Limburg en Dagblad de Limburger. En uiteraard was ook *Vastelaovend* weer goed voor veel aandacht voor de Limburgse taal. Om kinderen van de jongste leeftijd kennis te laten maken met het Limburgs werd de animatieserie *Piepekoek* ontwikkeld. In 2019 en 2020 werd deze serie verder uitgebreid met spelletjes, filmpjes en andere gadgets. In 2020 presenteerde de stichting LIMx met subsidie van de Provincie Limburg een podcast over de Limburgse taal, 'De Limburgse Taal &...'. Inmiddels zijn de eerste afleveringen daarvan gepresenteerd. Ook in 2020 verscheen een boekje met voorleesverhalen in verschillende Limburgse dialecten, *Verhölkes in ós Limburgs plat*, dat met steun van Cubiss (de provinciale bibliotheekorganisatie) en de *Raod veur 't Limburgs* gratis aan alle Limburgse bibliotheken kon worden aangeboden. Van het boekje 'De honderd leukste Limburgse woorden en gezegdes' verscheen de derde en vierde druk. Veldeke Limburg gaf in 2019 en 2020 haar jaarboek uit.

Bovenstaande laat zien dat de afgelopen twee jaar betrokken organisaties elkaar (meer) hebben opgezocht. Ook zijn gezamenlijke ambities uitgesproken, zoals uit het plan van aanpak blijkt. Daardoor is ook het proces rond de rolverdeling van de verschillende organisaties verder op gang gekomen. Het Limburgse taalveld is mede door de aanloop naar, en de ondertekening van het Convenant Limburgse Taal eensgezinder geworden. Op dit moment formuleren ook vele vrijwilligers in dit taalveld gezamenlijke ambities voor de toekomst en signaleren organisaties een behoefte aan professionele en financiële ondersteuning. Om geformuleerde ambities daadwerkelijk te kunnen uitvoeren behoren alle partijen de krachten te bundelen waarbij parallelle ondersteuning vanuit de overheden cruciaal is. Het huidige Erfgoedbeleid en daarmee ook het beleid aangaande Limburgse taal van de Provincie Limburg loopt eind 2021 af. Voor de resterende twee jaren (2022/2023) uit deze collegeperiode zal een nieuw beleidsdocument worden vastgesteld. De voorbereidingen

⁵³ https://www.veldeke.net/wp-content/uploads/2020/01/VISIESTUK_VELDEKE_LIMBURG-def.pdf

hiervoor zijn reeds in 2020 gestart, onder meer met de oplevering van het eerdergenoemde plan van aanpak *Oan de geng* door het Huis voor de Kunsten Limburg. In het beleidsdocument zal de Provincie Limburg bepalen wat een passende rol voor de Provincie is en hoe zij een bijdrage kan leveren aan het bereiken van de ambities die het taalveld heeft geformuleerd. Het beleid op het gebied van Limburgse Taal van de afgelopen jaren zal het uitgangspunt zijn en daarbij is ook oog voor de ambities die het taalveld in de tussentijd heeft geformuleerd.

Media en cultuur

Op initiatief van een aantal vrijwilligersorganisaties en in samenwerking met het Huis voor de Kunsten Limburg is een samenwerking met 'Dagblad De Limburger' vormgegeven, waarbij in 2021 maandelijks de rubriek 'Limburgs accent' verschijnt met aandacht voor diverse aspecten van de Limburgse taal.

Het Huis voor de Kunsten Limburg heeft het schrijven in de Limburgse taal in de vorm van het project *Platbook* bevorderd. *Platbook* is een serie boeken voor schrijvers en -lezers in de Limburgse taal. Auteurs uit de hele provincie werken mee om telkens weer een opvallend thema te beschrijven in verhalen, gedichten en andersoortige teksten, geschreven in hun eigen dialect.

De regionale omroep L1 heeft op eigen initiatief thema-uitzendingen op radio en tv gemaakt rond de ontknoping van de door het Huis voor de Kunsten Limburg georganiseerde prijsvraag. In het reguliere tv- en radioaanbod heeft de omroep ook veelvuldig aandacht voor de Limburgse taal, onder meer via de televisiequiz *Kwizzele*, het radioprogramma *Plat-eweg* en diverse programma's in de *Vastelaovend*-periode.

Het Huis voor de Kunsten Limburg werkte aan het project TheaDOOR waarbij de connectie gemaakt wordt tussen theater, letteren en Limburgse taal binnen een educatief programma. Er vonden brainstormsessies met het veld plaats om op basis van de behoeftes vanuit het veld tot een bruikbaar programma te komen.

Limburgs in het onderwijs

Mede dankzij de inspanningen van de pabo's in Limburg is de misvatting dat Limburgs op school en/of thuis beter niet gesproken kan worden verdwenen. De studenten aan de beide pabo's in de provincie worden al vanaf het eerste leerjaar onderwezen in de voordelen van meertaligheid. Meertaligheid is daarmee een integraal onderdeel van het aanbod bij het vak Nederlands. Hierbij wordt niet alleen ingezoomd op de voordelen van het Limburgs als eerste of tweede taal, maar wordt dit breder getrokken naar meertaligheid in welke vorm dan ook. Ook in de post-hbo routes vindt meertaligheid zijn plaats. De opleiding tot gespecialiseerd groepsleerkracht is vanaf 2015 actief.

Limburgs in de zorg

Naar aanleiding van een brief van toenmalig gedeputeerde Koopmans aan de GGD over de voordelen van meertaligheid in relatie tot de Limburgse taal, heeft er vanuit de taalorganisaties een verkennend gesprek plaatsgevonden met de GGD over op welke manier samengewerkt kan worden. Om over concrete toepassingen te spreken, stond er een werkbezoek van de gedeputeerde aan een consultatiebureau van de GGD Limburg-Noord gepland. Dit bezoek heeft vanwege de coronacrisis nog niet kunnen plaatsvinden.

Verder is door de provincie Fryslân o.a. samen met het *Network to Promote Linguistic Diversity* (NPLD) tijdens de covid-19 periode een cartoon- poster met corona-maatregelen gemaakt in het Fries en ook andere dialecten/streektaalen. Deze poster met corona-maatregelen is in de verschillende (streek)talen/dialecten door verschillende streektaalenorganisaties breed over de hele provincies Fryslân, Limburg en Overijssel verspreid.

Artikel 7.1.e instandhouding en ontwikkeling van banden, op de door dit Handvest bestreken terreinen, tussen groepen die de taal gebruiken in de Staat; totstandkoming van culturele betrekkingen met groepen die andere talen gebruiken

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft in 2017 en 2019 twee symposia georganiseerd die sprekers van de erkende talen bijeenbrengt. Het ministerie is voornemens dit symposium in 2021 weer te organiseren, dit zal mogelijk plaats vinden in de provincie Fryslân. De Limburgse organisaties hebben aangegeven tijdens het symposium onderzoek en *best practices* uit de praktijk vanuit en over het Nederlands Limburgs te willen presenteren.

Bij de lancering van de al eerdergenoemde prijsvraag, heeft Huis voor de Kunsten Limburg op 1 december 2020 een webinar georganiseerd. Dit webinar was gratis toegankelijk en live te volgen voor iedere geïnteresseerde. Naast de informatie over de prijsvraag, werden deelnemers ook geïnspireerd door bestaande praktijkvoorbeelden uit het Friese en Nedersaksische taalgebied. Deze werden gepresenteerd door de betreffende taalorganisaties uit deze regio's.

Artikel 7.1.f voorzien in vormen en middelen voor het onderwijs in en de bestudering van de taal op alle daarvoor in aanmerking komende niveaus

De Nederlandse onderwijswetgeving biedt, zoals in eerdere rapportages aangegeven, de mogelijkheid tot het gebruik van de Limburgse taal in het onderwijs en de kinderopvang. De Provincie Limburg heeft geen wettelijke taak in het onderwijs, maar zoekt wel naar manieren om het gebruik van het Limburgs binnen het onderwijs te stimuleren. Het convenant Limburgs bevestigt de mogelijkheid om het Limburgs te gebruiken in het onderwijs.

Binnen de Vereniging van Leraren in Levende Talen werd in 2019 een sectie Limburgs opgericht. De sectie Limburgs stelt zich met name ten doel professioneel educatief materiaal te ontwikkelen, waardoor geïnteresseerden en belanghebbenden Limburgs kunnen leren. Denk hierbij aan nieuwkomers in Limburg, maar ook aan mensen die in Limburg zijn opgegroeid maar het Limburgs nooit actief hebben geleerd. In 2019 organiseerde Levende Talen Limburgs daartoe in Heerlen een cursus Limburgs als tweede taal, waarbij de focus op het Heerlens dialect lag. In 2020 is Levende Talen Limburgs gestart met de voorbereidingen om het 3M-project naar Fries model om te zetten naar een Limburgse variant voor het basisonderwijs. Vanaf 2021 gaat Levende Talen Limburgs een lesmethode Lt2 voor het Limburgs ontwikkelen.

Het toepassen van het Limburgs in de kinderopvang, peuterspeelzalen en primair onderwijs vraagt om voldoende, kwalitatief, didactisch materiaal in het Limburgs voor de diverse leeftijdsgroepen. Om de totstandkoming van dergelijk materiaal te bevorderen is in november 2020 door de Provincie Limburg een prijsvraag gelanceerd. Het door de Rijksoverheid en Provincie Limburg bij de ondertekening van het convenant bijeengebrachte budget (€50.000) is door middel van deze prijsvraag beschikbaar gesteld. In totaal zijn vier initiatieven, waardoor lesmateriaal voor de doelgroep 0 t/m 12-jarigen in Limburg wordt ontwikkeld, met €12.500 beloond. De prijsvraag wordt door Huis voor de Kunsten Limburg uitgevoerd en in maart 2021 zijn de winnaars bekend gemaakt.

Deze prijsvraag kan gezien worden als een stimulans om het onderwijsmateriaal en -aanbod in het Limburgs uit te breiden. Provincie Limburg geeft aan dat voor het behoud van het Limburgs het noodzakelijk is om structureel in te zetten op de ontwikkeling van onderwijsmateriaal en lesprogramma's. De Provincie ziet een rol voor het ministerie van OCW weggelegd in het stimuleren van onderwijspartijen om het Limburgs toe te gaan passen in de lesprogramma's, waarbij aandacht is voor de praktische moeilijkheden waar deze partijen tegen aan lopen. Te denken valt aan het beschikbaar maken van voldoende, kwalitatief, didactisch materiaal. Het ministerie van Onderwijs

Cultuur en Wetenschap heeft echter niet als taak te voorzien in lesmaterialen, dit geldt voor alle onderwijsniveaus.

Artikel 7.1.g verschaffen van voorzieningen om degenen (ook volwassenen) die de taal niet spreken in staat te stellen deze taal te leren

Er bestaan diverse lokale initiatieven die taalcurssussen Limburgs aanbieden voor volwassenen. Een voorbeeld hiervan is een cursus in het plaatselijk dialect in Heerlen die door Levende Talen Limburgs georganiseerd wordt. Zie ook artikel 7.1.f met betrekking tot Levende Talen Limburgs.

Artikel 7.1.h bevordering van studie en onderzoek van de taal aan universiteiten of gelijkwaardige instellingen

Hoger onderwijsinstellingen zijn vrij in het bepalen van het eigen opleidingsaanbod, hierin speelt het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap geen rol. Daarbij wordt samengewerkt met diverse betrokkenen. In het hbo heeft iedere sector bijvoorbeeld een eigen sectoraal adviescollege en in het wo zijn de decanen van faculteiten per discipline verenigd in de Discipline Overleg Organen. In deze overlegorganen wordt onder andere gekeken of herziening en/of uitbreiding van het opleidingsaanbod nodig en wenselijk is. Hierover vindt ook overleg plaats met het werkveld. Vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wordt de macrodoelmatigheid van nieuw opleidingsaanbod in het hoger onderwijs getoetst. Dit macrodoelmatigheidsbeleid in het hoger onderwijs dient ertoe dat studenten na hun studie goed terecht komen en dat het opleidingsaanbod aansluit op de grootste behoeften van de arbeidsmarkt, maatschappij en wetenschap.

Artikel 7.1.i bevordering van internationale uitwisselingen, op de door het Handvest bestreken terreinen, voor de taal

De Provincie Limburg heeft in 2020 een subsidie verleend aan de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde (VLDN). Deze stichting zet zich in voor de studie van het dialectologisch en naamkundig erfgoed van Nederlands en Belgisch Limburg. Het is de enige stichting die zich richt op taal en in beide provincies Limburg actief is. Door de activiteiten van de VLDN wordt er een wetenschappelijke verdieping gerealiseerd en wordt er bijgedragen aan kennisdeling in het Limburgse taalgebied. Zo organiseert VLDN onder meer jaarlijkse congressen en is het betrokken bij de organisatie van streektaalconferenties. Door de subsidieverlening stimuleert de Provincie Limburg de kennisdeling en ontmoetingen in het internationale Limburgse taalveld.

Artikel 7.2 wegnemen van alle ongerechtvaardigde vormen van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur betreffende het gebruik van de taal

Geen veranderingen ten opzichte van de vorige rapportage.

Artikel 7.3 kweken van onderling begrip tussen alle linguïstische groepen van het land; opnemen van de eerbiediging van, het begrip voor en de tolerantie ten aanzien van de taal in de doelstellingen van onderwijs en opleiding; aanmoedigen van massamedia om de eerbiediging van, het begrip voor en de tolerantie ten aanzien van de taal in hun doelstellingen op te nemen

Geen veranderingen ten opzichte van de vorige rapportage.

Artikel 7.4 rekening houden met de behoeften en wensen naar voren gebracht door de groep die de taal gebruikt; in het leven roepen van een orgaan ten behoeve van het uitbrengen van advies aan de autoriteiten inzake alle aangelegenheden betreffende de taal

Hoes veur 't Limburgs

Diverse partijen hebben de wens een *Hoes veur 't Limburgs* te realiseren. Met de Raod veur 't Limburgs, Veldeke Limburg en Levende Talen Limburgs werden de mogelijkheden van een *Hoes veur 't Limburgs* besproken (digitaal en/of fysiek). Met de genoemde partijen uit het veld wordt in 2021 verder een concept vormgegeven hoe een dergelijk "Huis" moet uitzien (mogelijke zaken die een plek binnen het concept krijgen, zijn platformwerking, kennisdeling, informatievoorziening, uitvoering van communicatiewerkzaamheden, organisatie van activiteiten). De Provincie Limburg is bekend met deze wens vanuit het taalveld. In de totstandkoming van eerdergenoemd beleidsdocument wordt onderzocht of en op welke manier de Provincie Limburg een bijdrage kan leveren aan de doelstellingen en ambities van het taalveld. Hierbij wordt de ambitie voor een *Hoes veur 't Limburgs* ook meegenomen.

De Raod veur 't Limburgs

De Raod veur 't Limburgs is een adviescommissie van Gedeputeerde Staten van de Provincie Limburg met betrekking tot het Limburgs. De Raod veur 't Limburgs ziet zich in zijn nieuwe rol vooral als een denktank, die gevraagd en ongevraagd advies geeft aan Gedeputeerde Staten van de Provincie Limburg en aan de diverse partijen in het veld en als initiator van projecten op het terrein van het Limburgs.

IV. Romanes en Jiddisch

Implementatie van deel II van het Handvest

Artikel 7.1.a erkenning van de taal als uiting van culturele rijkdom

Nederland blijft onverminderd het belang van het Jiddisch en het Romanes onderschrijven voor de identiteit van de sprekers van deze talen.

Artikel 7.1.b verzekeren dat bestaande of nieuwe bestuurlijke indelingen geen belemmeringen vormen voor de bevordering van de taal

Geen veranderingen ten opzichte van de vorige rapportage.

Artikel 7.1.c vastberaden optreden ter bevordering van de taal

In haar 6e evaluatie is het comité van experts van de Raad van Europa (COMEX) reeds ingegaan op het besloten karakter van de gemeenschappen die Romanes en Jiddisch spreken. De COMEX heeft destijds tijdens haar bezoek aangeboden de relevante contactgegevens van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties door te geven aan de verschillende gemeenschappen. Dit maakte het voor de gemeenschappen mogelijk om indien gewenst contact te zoeken met de Rijksoverheid met betrekking tot de talen Romanes en Jiddisch. Op één enkel geval na is dit tot op heden niet gebeurd.

Artikel 7.1.d vergemakkelijking en/of aanmoediging van het gebruik van de taal, in gesproken en geschreven vorm, in het openbaar leven (bijvoorbeeld onderwijs, justitiële autoriteiten, bestuurlijke autoriteiten en openbare diensten, media, culturele activiteiten en voorzieningen, economisch en sociaal leven en/of grensoverschrijdende uitwisselingen) en het particuliere leven

Het Ministerie van VWS heeft een subsidieregeling voor projecten ten behoeve van de participatie en emancipatie van Sinti en Roma in Nederland. Sinti- en Roma-organisaties kunnen een aanvraag indienen voor bijvoorbeeld het bevorderen van werkgelegenheid en het stimuleren van onderwijs, maar ook respect voor cultuur en identiteit. Onder dit laatste thema komt het regelmatig voor dat projecten worden gesubsidieerd waarbij onder andere taalles Romanes wordt gegeven. Ook andere culturele uitingen, zoals het geven van muziekles, het organiseren van culturele Sinti- en Romafestivals en het maken van documentaires komen voor subsidie in aanmerking.

Artikel 7.1.e instandhouding en ontwikkeling van banden, op de door dit Handvest bestreken terreinen, tussen groepen die de taal gebruiken in de Staat; totstandkoming van culturele betrekkingen met groepen die andere talen gebruiken

Geen veranderingen ten opzichte van de vorige rapportage.

Artikel 7.1.f voorzien in vormen en middelen voor het onderwijs in en de bestudering van de taal op alle daarvoor in aanmerking komende niveaus

Er zijn op het gebied van onderwijs geen veranderingen ten opzichte van de zesde rapportage. Scholen krijgen vanuit het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) extra ondersteuning voor het verzorgen van onderwijs aan specifieke doelgroepen, waaronder woonwagen-, Roma- en Sintikinderen. Scholen hebben de mogelijkheid om aanvullende bekostiging aan te vragen als er 4 of meer kinderen uit deze doelgroep staan ingeschreven. Ook verleent het ministerie van OCW subsidie aan OWRS (Onderwijs aan Woonwagen-, Roma- en Sinti-kinderen). OWRS is een landelijk platform dat mensen verbindt om het onderwijs aan kinderen van woonwagenbewoners, Roma en Sinti te bevorderen. OWRS biedt ondersteuning aan scholen, onderwijsconsulenten en gemeenten (leerplichtambtenaren).

Artikel 7.1.g verschaffen van voorzieningen om degenen (ook volwassenen) die de taal niet spreken in staat te stellen deze taal te leren

Het Ministerie van VWS heeft een subsidieregeling voor projecten ten behoeve van de participatie en emancipatie van Sinti en Roma in Nederland. Sinti- en Roma-organisaties kunnen een aanvraag indienen voor bijvoorbeeld het bevorderen van werkgelegenheid en het stimuleren van onderwijs, maar ook respect voor cultuur en identiteit. Onder dit laatste thema komt het regelmatig voor dat projecten worden gesubsidieerd waarbij onder andere taalles Romanes wordt gegeven. De subsidieregeling is breed van opzet waardoor veel verschillende projecten kunnen worden gefinancierd. Het is hierbij aan de gemeenschap zelf om te bepalen waar behoefte aan is.

Artikel 7.1.h bevordering van studie en onderzoek van de taal aan universiteiten of gelijkwaardige instellingen

Hoger onderwijsinstellingen zijn vrij in het bepalen van het eigen opleidingsaanbod. Daarbij wordt samengewerkt met diverse betrokkenen. In het hbo heeft iedere sector bijvoorbeeld een eigen sectoraal adviescollege en in het wo zijn de decanen van faculteiten per discipline verenigd in de Discipline Overleg Organen. In deze overlegorganen wordt onder andere gekeken of herziening en/of uitbreiding van het opleidingsaanbod nodig en wenselijk is. Hierover vindt ook overleg plaats met het werkveld. Vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wordt de macrodoelmatigheid van nieuw opleidingsaanbod in het hoger onderwijs getoetst. Dit macrodoelmatigheidsbeleid in het hoger onderwijs dient ertoe dat studenten na hun studie goed terecht komen en dat het opleidingsaanbod aansluit op de grootste behoeften van de arbeidsmarkt, maatschappij en wetenschap.

Artikel 7.1.i bevordering van internationale uitwisselingen, op de door het Handvest bestreken terreinen, voor de taal

Binnen het internationaal cultuurbeleid wordt geen actief taal- of doelgroepbeleid gevoerd, maar de betreffende subsidieregelingen staan open voor projectvoorstellen van Romanes- en Jiddischsprekende gemeenschappen die aan de subsidievoorwaarden en kwaliteitseisen voldoen.

Artikel 7.2 wegnemen van alle ongerechtvaardigde vormen van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur betreffende het gebruik van de taal

Geen veranderingen ten opzichte van de vorige rapportage.

Artikel 7.3 kweken van onderling begrip tussen alle linguïstische groepen van het land; opnemen van de eerbiediging van, het begrip voor en de tolerantie ten aanzien van de taal in de doelstellingen van onderwijs en opleiding; aanmoedigen van massamedia om de eerbiediging van, het begrip voor en de tolerantie ten aanzien van de taal in hun doelstellingen op te nemen

Binnen het burgerschapsonderwijs is het van belang dat leerlingen leren omgaan met diversiteit en wordt er ingezet op het vergroten bij leerlingen van wederzijds begrip en kennis van elkaars culturen en godsdiensten en de bestrijding van intolerantie. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft eind 2019 een herzien wetsvoorstel burgerschap verzonden aan de Tweede Kamer waarin dit wordt beoogd.

Artikel 7.4 rekening houden met de behoeften en wensen naar voren gebracht door de groep die de taal gebruikt; in het leven roepen van een orgaan ten behoeve van het uitbrengen van advies aan de autoriteiten inzake alle aangelegenheden betreffende de taal

Nederland is een zeer diverse samenleving aan het worden. De diversiteit van de Nederlandse bevolking is de afgelopen jaren sterk toegenomen, 25% heeft een migratieachtergrond. De overheid hecht grote waarde aan een brede flexibele dialoog met de samenleving. Een flexibele dialoog houdt in dat de overheid een aantal verschillende partijen raadpleegt. Afhankelijk van het onderwerp kunnen dat professionele deskundigen, opinieleiders, ervaringsdeskundigen, en/of vertegenwoordigers van gemeenschappen zijn. De vorm van dit overleg hangt af van het onderwerp en de betrokken partijen.

Zoals aangegeven onder 7.1.c zijn er op één geval na geen wensen en behoeften naar voren gebracht met betrekking tot het Jiddisch en Romanes. De uitzondering betrof een subsidieaanvraag voor het Jiddisch, die ook religieuze activiteiten betrof. In lijn met het geldende beginsel van scheiding tussen kerk en Staat in Nederland nemen overheden in Nederland een neutraal en onpartijdig standpunt in als het gaat om godsdienst. Dit werkt ook door in het verlenen van mogelijke overheidssubsidies. Dat wil zeggen dat, hoewel overheden wel subsidie kunnen verlenen aan religieuze organisaties, de activiteiten een publiek doel moeten dienen. Religieuze vorming valt hier niet onder. Het Rijk heeft het verzoek daarom niet verder in behandeling kunnen nemen.

CONTACTGEGEVENS ORGANISATIES

Deze sectie bevat een overzicht van bij de erkende talen betrokken organisaties in Nederland. Gelet op de openbaarheid van deze rapportage en de privacywetgeving worden contactgegevens separaat, en met goedkeuring van betrokken organisaties, toegestuurd aan de Raad van Europa. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties fungeert als contact voor de Rijksoverheid.

Fries

- Provinsje Fryslân
- DINGtiid
- Afûk
- CEDIN
- De Moanne
- Feriening Frysk ûnderwiis
- Fryske Akademy/Mercator
- Leerstoel Friese taal- en letterkunde, Rijksuniversiteit Groningen
- Jong Fryske Mienskip
- Leeuwarden City of Literature
- NHL Stenden (hogeschool)
- NHL Ierarenopleiding
- Ried fan de Fryske Beweging
- Sectie Levende Talen Fries
- SFBO
- Steatekomité Frysk

Nedersaksisch

- Provincie Groningen
- Provincie Overijssel
- Provincie Drenthe
- Provincie Gelderland
- Gemeente Weststellingwerf
- Gemeente Ooststellingwerf
- Provincie Fryslân
- Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers
- Groninger Centrum Taal en Cultuur
- Leerstoel Nedersaksisch, Rijksuniversiteit Groningen
- Huus van de Taol
- Kreenk voor de Twentse Sproak
- Overijsselacademie
- Sectie Levende Talen Nedersaksisch
- SONT
- Stichting REUR

Limburgs

- Provincie Limburg
- Sectie Levende Talen Limburgs

- Leerstoel Taalcultuur in Limburg, Universiteit Maastricht
- Raod veur 't Limburgs
- Veldeke Limburg
- De Nieuwste Pabo te Sittard
- Fontys Hogeschool Kind en Educatie te Venlo
- Vereniging van Limburgse Bibliotheken
- Huis voor de Kunsten Limburg

Jiddisch

- Jewish Studies, Universiteit van Amsterdam

Papiaments

- Openbaar Lichaam Bonaire
- SPLIKA
- Akademia Papiamentu